

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

I mötet med hedern

En kvalitativ studie av skolkuratorers resonemang
om hedersrelaterat förtryck och våld

Socionomprogrammet: Vårterminen 2008

C-uppsats

Författare: Karin Spjuth och Astrid Sjödin

Handledare: Mikaela Starke

ABSTRACT

Göteborgs universitet
Institutionen för socialt arbete
C-uppsats vårterminen 2008

TITEL: "I mötet med hedern", en kvalitativ studie av skolkuratorers resonemang om hedersrelaterat förtryck och våld i skolan.

FÖRFATTARE: Karin Spjuth & Astrid Sjödin

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur skolkuratorer på gymnasieskolan resonerar om fenomenet hedersrelaterat förtryck och våld och hur de förhåller sig till detta i sin yrkesroll samt i mötet med elever.

Uppsatsen består av tre övergripande frågeställningar; hur manifesteras hedersrelaterat förtryck/våld enligt skolkuratorerna? Vad beror hedersrelaterat förtryck/våld på enligt skolkuratorerna? Hur uppfattar och beskriver skolkuratorerna sin arbetsuppgift och sin yrkesroll i kontakten med fenomenet hedersrelaterat förtryck/våld? Studien är genomförd under våren 2008 och baseras på kvalitativa intervjuer med sex skolkuratorer på fem gymnasieskolor i Göteborg.

I vår analys av materialets två första frågeställningar har vi utgått från ett postkolonialt perspektiv där vi också använder oss av begreppen "de andra" och "hegemoni". Den sista frågeställningen analyserar vi med hjälp av Antonovskys teori om KASAM.

Enligt skolkuratorerna manifesteras hedersrelaterat förtryck/våld genom ofrihet under kollektivets kontroll samt genom en specifik hotbild. Skolkuratorerna anser att hedersrelaterat förtryck/våld framförallt har kulturella och strukturella orsaker. I skolkuratorernas diskussion om hedersfenomenet finner vi utifrån ett postkolonialistiskt perspektiv ett återkommande resonemang om "vi" och "de andra". Resultatet visar också på att skolkuratorerna skapar begriplighet och hanterbarhet in sin yrkesroll och sina arbetsuppgifter genom att se på hedersrelaterat förtryck/våld som ett kunskapsområde som kräver specifika åtgärder och strategier.

Nyckelord: Hedersrelaterat förtryck/våld, postkolonialistiskt perspektiv, skolkuratorer, gymnasieskola, KASAM

TACK!

Vi vill tacka de skolkuratorer som har tagit emot oss och våra frågor. De har delat med sig av sina tankar, funderingar och resonemang. Vi har fått ta del av intressanta berättelser från den skola som dessa personer har som sin vardag.

Ett stort tack vill vi också rikta till Lasse Johansson som tog emot oss när uppsatsen bara var ett litet frö. Hans introduktion till ämnet och förmedling av kontakter har varit betydelsefulla för vårt arbete.

Men framför allt...

vill vi tacka vår handledare Mikaela Starke som på ett fantastiskt sätt har gett oss tid, stöd, råd, peppning, kritik, riktning och massor med värdefulla blå och röda anteckningar. Utan mötena på ditt röriga rum hade arbetet med vår uppsats blivit både svårare och tråkigare.

ABSTRACT	2
INLEDNING	7
Disposition	7
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
Syfte	7
Frågeställningar	8
BESKRIVNING AV OMRÅDET	8
Definition av hedersrelaterat förtryck/våld	8
Förekomsten av hedersrelaterat förtryck/våld.....	8
Lagar och konventioner.....	9
Svensk lagstiftning	9
FN:s konventioner mot och hedersförtryck/våld.....	10
BEGREPP	10
Kultur	10
Heder och hederstänkande	11
Patriarkala maktstrukturer	12
Holistiskt och individualistiskt familjeperspektiv	12
PERSPEKTIV OCH KUNSKAP INOM OMRÅDET	14
Perspektiv 1; En hedersideologi	14
Perspektiv 2; En feministisk förståelse	14
Perspektiv 3; Strukturella orsaker	14
Forskning om samhällets möte med hedersrelaterat förtryck/våld	16
Socialsekreterarnas möte med hedersrelaterat förtryck/våld.....	16
Rättstatens möte med hedersförtryck/våld	17
TEORETISK ANSATS.....	18
Postkolonialt perspektiv	18
”De Andra”	19
Hegemoni	20
KASAM - Antonovskys teori om salutogenes	20
METOD.....	21
Förförståelse	21
Litteratursökning	22
Urval.....	22
Intervju	22
Tillvägagångssätt.....	23
Analysförfarandet.....	24
Validitet/Reliabilitet/Generaliserbarhet	24
Validitet.....	24
Reliabilitet	25
Generaliserbarhet	25
Etiska reflektioner	25
RESULTAT OCH ANALYS.....	27
Hur manifesteras hedersrelaterat förtryck/våld enligt skolkuratorerna?	27
Ofrihet och begränsat livsutrymme:	27
Kollektivets kontroll:.....	28
Specifik hotbild:	29
VAD BEROR HEDERSFÖRTRYCK OCH VÅLD PÅ ENLIGT SKOLKURATORERNA?	29
Kulturen:.....	29

Strukturella orsaker:	30
Hur uppfattar och beskriver skolkuratorerna sin arbetsuppgift och sin yrkesroll i kontakten hedersrelaterat förtryck/våld?.....	31
Kunskapandet	31
Strategierna.....	32
Balansgången mellan två världar	33
Postkolonial analys av resultatet	34
Diskussion om den postkoloniala analysen:.....	35
KASAM-analys	36
Diskussion om KASAM-analysen:	37
Slutsatser	38
Avslutande reflektioner	39
REFERENSER.....	41
BILAGA 1	44
BILAGA 2.....	45

INLEDNING

Sara ströps av sin bror och kusin och lämnades död i en snödriva vintern 1996. Hon blev 15 år gammal. Pela 19 år, sköts till döds av sin far och hans bröder under en resa till Irak sommaren 1999. Fadime var 26 år gammal när hon mördades av sin far i januari 2002. (www.pelafadime.se).

Detta är fakta, detta har hänt. Men sen... Det startar en ny debatt i Sverige. Debatten om hedersvåld, hederskultur och hedersmord. Det smyger sig in en känsla av att något nytt har hänt i det svenska samhället. Det är något främmande, något vi inte förstår. Eller?...

I början av februari 2008 blossar debatten om hedersmord upp igen. En 16 årig flicka dödsstörtar från en balkong i Malmö. Spekulationerna om att hon varit utsatt för ett hedersförtryck tar form (www.sydsvenskan.se). En vecka senare meddelas det att Rädda Barnen censurerar en rapport om hedersvåld i mellanöstern som en forskare vid Malmö Högskola har skrivit. Rädda Barnen är rädd för att avsnitt i rapporten skall uppfattas som rasistiska och vissa uttalanden tas bort. Kritiken låter inte vänta på sig - varför vågar Rädda Barnen inte uttrycka sig i detta ämne?

Vi anar att debatten om heder bara har börjat.

Resonemanget som förs i media, i politiken och på utbildningar rör sig på en nivå som ligger bortom mötet med dem som drabbas. Hur ser de som arbetar nära dem som är drabbade av ett hedersförtryck på fenomenet? Vi valde att närmre undersöka hur skolkuratorer uppfattar hedersförtryck.

Disposition

Med denna uppsats har vi velat undersöka skolkuratorers resonemang och tankar kring hedersförtryck/våld samt deras uppfattning om sin egen yrkesroll i mötet med dessa fenomen.. I den inledande delen av uppsatsen kommer vi att beskriva det område som vi har valt att angripa. Vi vill beskriva hur utbrett och under vilka förutsättningar som hedersrelaterat våld och förtryck existerar. Sedan följer en presentation av relevanta begrepp och en beskrivning av forskning och de olika perspektiv på ämnet som finns. Därefter preciserar vi vårt syfte och våra frågeställningar, vilken teoretisk ansats vi har samt hur vi metodologiskt har gått till väga. Den avslutande delen innehåller resultat, analys och en diskussion.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syfte

Vårt syfte är att undersöka hur skolkuratorer på gymnasieskolan resonerar om fenomenet hedersrelaterat förtryck och våld samt hur de förhåller sig till detta i sin yrkesroll och i mötet med elever.

Frågeställningar

- Hur manifesteras hedersrelaterat förtryck/våld enligt skolkuratorerna?
- Vad beror hedersrelaterat förtryck/våld på enligt skolkuratorerna?
- Hur uppfattar och beskriver skolkuratorer sina arbetsuppgifter och yrkesroll i relation till hedersrelaterat förtryck/våld?

BESKRIVNING AV OMRÅDET

Definition av hedersrelaterat förtryck/våld

Länsstyrelsen i Västra Götaland har i sitt arbete med hedersrelaterat förtryck/våld tagit fram en definition på hedersrelaterat förtryck/våld. Denna definition används som bakgrund i arbetet med hedersrelaterat förtryck/våld i länet.

Hedersrelaterat förtryck/våld är:

- a) Psykiska kränkningar i form av förödmjukelser, nedvärdering, skuld- och skambeläggning, undandragen kärlek och omsorg, utfrysning, förföljelse, hot mm.
- b) Sociala kränkningar i form av t.ex. isolering, förbud mot deltagande i normala samhällsaktiviteter för viss ålder, tvång till speciell klädsel, tvång till endast visst umgänge, direkt eller indirekt tvång till giftermål till viss person.
- c) Fysiska våldskränkningar i form av t.ex. våldtäkt utförd av icke önskad make, fysisk misshandel, påtvingat självmord, mord. (Länsstyrelsen, 2005:15, sida 5)

Förekomsten av hedersrelaterat förtryck/våld

För att tydliggöra hur situationen ser ut i Västra Götaland (VG – regionen) när det gäller förekomsten av hedersrelaterat förtryck/våld har vi valt att presentera en kort sammanfattning av VG-regionens arbete med hedersrelaterat förtryck/våld i länet. Vi tar också upp hur ofta problematiken uppmärksammas i skolorna.

År 2002 fick länsstyrelserna i Stockholm, Västra Götaland och Skåne i uppdrag av regeringen att öka kunskapen om hedersproblematik och utveckla metoder i socialtjänst och skola för att arbeta mot hedersförtryck och våld.

I VG - regionen har länsstyrelsens arbete resulterat i olika samarbeten mellan offentliga och ideella organisationer. Projekt har utvecklats för att arbeta förebyggande mot hedersrelaterat förtryck/våld och sprida kunskap om fenomenet (Länsstyrelsen 2005:15).

Länsstyrelsen har även satsat mycket resurser på att utveckla arbetet med hedersrelaterat förtryck i skolor och inom socialtjänsten. Eftersom skolan och socialtjänsten kommer i kontakt med denna problematik på ett tidigt stadium har det varit betydelsefullt att utbilda personal för att kunna hantera problematiken och arbeta förebyggande. En del i detta arbete har varit att skapa professionella nätverk och expertgrupper som kan stödja enskilda handläggare inom socialtjänsten och hälsovårdsteamerna i skolorna i deras arbete med hedersrelaterat förtryck och våld.

I länsstyrelsens enkätundersökning om socialtjänsten och skolans arbete med hedersrelaterat förtryck, 2007, framkom att ungefär hälften av 95 skolor har gett stöd till ungdomar med hedersproblematik. Mellan 2003 och 2006 har skolorna arbetat med 294 ungdomar som varit utsatta för hedersrelaterat våld. Av dessa återfinns 231 ungdomar i gymnasieskolorna och 63 ungdomar i grundskolan. Hedersproblematiken i skolorna är vanligare i Göteborg än i kommunerna runt Göteborg. Av de 294 ungdomar som har fått stöd av skolan kommer 243, 83 procent från Göteborg (Länsstyrelsen, 2005:15).

Förekomsten av hedersrelaterat förtryck/våld i grund och gymnasieskolorna i Göteborg är alltså inte obetydlig. Detta borde innebära att skolkuratorer kommer i kontakt med fenomenet. Det är med bakgrund av detta som vi vill undersöka skolkuratorers resonemang om hedersrelaterat förtryck/våld.

Lagar och konventioner

Svensk lagstiftning

Vi tar här upp några av de lagar som behandlar hedersrelaterat förtryck/våld i svensk lagstiftning vilka är relevanta för skolkuratorernas yrkesutövning och i mötet med hedersrelaterat förtryck/våld i skolan. Dessa lagar är föräldrabalken (FB), äktenskapsbalken (ÄktB), lagen om vård av unga (LVU) samt socialtjänstlagen (SOL).

Enligt 6 kap 1§ Föräldrabalken har barn rätt till god omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn får inte heller utsättas för kroppslig bestraffning. Enligt 6 kap 11 § har FB har vårdnadshavaren rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnet. Denna rättighet ska successivt minska ju äldre och mognare barnet blir.

Tvångsgifte av barn kan förekomma i vissa grupper i Sverige som lever i en hederskultur. Detta är förbjudet enligt Äktenskapsbalken, ÄktB. Om en omyndig person (under 18 år) riskerar att bli bortgift mot sin vilja är Lagen om vård av unga (1990:52), LVU tillämplig.

Socialtjänsten har enligt kap 11 1 § och 2 § Socialtjänstlagen (SOL) skyldighet att påbörja en utredning av ett barns situation om en anmälan görs eller om det kommer till deras kännedom på annat sätt. Socialtjänsten har då rätt att ta kontakt med berörda parter och sakkunniga. Om en utredning av ett barn påbörjas ska socialtjänsten i enlighet med kap 11 § 2 SOL underrätta berörda parter, det vill säga vårdnadshavarna, om detta (Socialstyrelsen, 2002). När det gäller utredning av barn i så kallade hedersrelaterade ärenden så kan det vara vanskligt att underrätta vårdnadshavarna om en utredning inleds med tanke på den hotbild som kan finnas i barnens aktuella livssituation. Det har framkommit att barn och ungdomar många gånger väntar med att söka hjälp hos socialtjänst och/eller skolkuratorer tills de blir myndiga för att undslippa ”risken” att deras föräldrar ska kontaktas om ett ärende skulle påbörjas av socialtjänsten. I vissa områden i Göteborgs kommun har skolhälsoenheten på olika gymnasieskolor utarbetat en handlingsplan med socialtjänsten där det finns möjlighet att få konsultation med handläggare som är specialiserade på att utreda hedersrelaterade ärenden. Med hjälp av konsultationsmöjligheten kan det underlätta för barn och ungdomar att söka sig till skolkuratorn för stöd och hjälp utan att behöva riskera att familjen får vetskap om det med en gång (www.socialstyrelsen.se).

FN:s konventioner mot och hedersförtryck/våld

Hedersrelaterat förtryck/våld bekämpas på ett internationellt plan. FN, som är vägledande inom internationell lagstiftning, utgår från konventionen om mänskliga rättigheter. Alla människor har rätt att få leva ett liv i jämlikhet, utan diskriminering och med skydd från lagens sida. Detta innefattar givetvis alla människor och ska gälla för alla medborgare i de länder som har skrivit under FN's deklaration om de mänskliga rättigheterna.

FN har även skapat två deklarationer till skydd för kvinnor och barn, kvinnokonventionen och barnkonventionen. Kvinnokonventionen innebär att regeringar i FN's medlemsländerna ska inrikta sitt arbete på att bekämpa diskriminering av kvinnor i den offentliga sfären. Kvinnors rättigheter ska även tillgodoses i den privata sfären. Hedersrelaterat förtryck/våld hör till den privata sfären och anses vara ett globalt problem och en del i ett patriarkalt våld mot kvinnor. 2001 fastslog FN en resolution mot hedersrelaterat förtryck/våld mot kvinnor och krävde att alla medlemsländer skulle ta sitt ansvar för att förhindra och utreda hedersrelaterade brott eftersom de är en kränkning av de mänskliga rättigheterna.

FNs barnkonvention fastslogs 1989 i syfte att tillgodose barns rättigheter. Konventionen är en universell rättighetslag och bör gälla alla barn upp till 18 års ålder i alla länder oavsett kultur, religion eller andra särdrag. Eftersom det är en internationell konvention kan handlingar som bryter mot barnkonventionen inte tas upp i nationella domstolar. En del länder har dock inkorporerat delar av den i sin lagstiftning. Sverige är ett av dessa länder. Det är främst fyra artiklar som anses vara vägledande för hur konventionen ska tolkas (Länsstyrelsen 2006:25).

Artikel 2; Barn ska ha samma rättigheter och samma värde.

Artikel 3; Barns bästa ska komma i främsta rummet vid åtgärder som rör barn.

Artikel 6; Varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas.

Artikel 12; Barn har rätt att uttrycka åsikter i frågor som rör barnet själv (www.manskligarattigheter.gov.se).

BEGREPP

I det här avsnittet har vi valt att redovisa några begrepp som används för att beskriva fenomenet hedersrelaterat förtryck/våld på olika sätt. Dessa är "kultur", "heder och hederstänkande", "patriarkala maktstrukturer" och "holistiskt/individualistiskt familjeperspektiv".

Kultur

Begreppet "kultur" har vi valt att ta med eftersom det har en framskjuten position i den pågående debatten om hedersrelaterat förtryck/våld. Begreppet "kultur" används i resonemangen som förs om hedersrelaterat förtryck/våld och mord, heder och hederstänkande (Chintio, 2007).

Inom samhällsvetenskaperna användes kultur ursprungligen i sammanhang där det relaterades till studier av vad som ansågs vara "primitiva" utvecklade sätt att leva som stod i motsats till det västerländska civiliserade samhället. Kultur kunde placeras på en skala där det linjärt går

från ett lägre stadium till ett mer utvecklat och modernt stadium. Kultur förknippades också med ett avgränsat territorium (Kamali, 2002).

I den senare diskursen¹ kring begreppet kultur har fokus legat på att begreppet är ett redskap för att förklara hur alla vi människor skapar mening och förståelse i vår vardag. Det finns olika uppfattningar om vad kulturbegreppet står för. Dels beskrivs kultur som något som styr mänskligt handlande och dels något som skapas av mänskligt handlande. Det ena synsättet innebär att kultur beskrivs som ett system av värderingar, symboler och tolkningsmönster som styr mänskligt handlande och gör det begripligt. Detta perspektiv är så kallat kulturessentialistiskt. Kultur uppfattas som ett enhetligt fast system vilket delas av en viss folkgrupp eller nation.

Det andra perspektivet ställer sig kritisk till att tanken att kultur skulle vara ett avgränsat system som en folkgrupp förhåller sig till. Detta perspektiv representerar istället tanken att kultur är sociala handlingar. Kultur är de sociala praktiker som kommer av det sociala livet människor emellan. Detta perspektiv pekar på att kultur konstrueras och omkonstrueras av människor vilket innebär att kultur får ett flytande innehåll. Det är alltså inte en representation av det mänskliga livet utan en variabel i det (Kamali, 2002).

Kulturessentialismen beskriver en syn på kultur som en avgränsad företeelse. Det står för ett statiskt synsätt på hur kultur manifesteras. Kamali (2002) menar att kulturessentialisterna använder sig av en ”container”-retorik för att förklara att kultur är något avgränsat oföränderligt, något som existerar bortom tid och rum. Han menar att det är detta perspektiv som dominerar den svenska debatten om migration och kulturellt mångfald. Tankar om mångkulturalism och assimilation handlar då om att det finns grupper med statiska kulturer som möts. Antingen förespråkas att de skall leva sida vid sida (mångkulturalism) eller att de som kommer till ett nytt land har en kultur som de måste överge till förmån för det nya landets kultur. I motsats till detta kulturessentialistiska synsätt står de som anser att kultur är en dynamisk process som hela tiden skapas och omskapas.

Annika Ålund skriver i ”Maktens olika förklädnader” (Los Reyes m.fl., 2003) att när kultur förklaras som en essens, ett statiskt tillstånd som innehåller en uppsättning egenskaper som individen styrs av riskerar man att för lättvindigt kategorisera människor på grundval av denna kulturuppfattning.

Heder och hederstänkande

I vissa miljöer där hedersrelaterat förtryck/våld förekommer är föreställningen om heder central för hur man upplever och bemöter en individs/grupps handlingar. Heder upprätthålls genom att individen/gruppen lever i enlighet med en så kallad hederskodex. En hederskodex består av grundläggande värderingar och normer och fungerar som ett socialt kontrollerande kitt mellan grupper och individer. Om en person bryter mot hederskodex riskerar hon att förlora sin heder och därmed sin sociala position i samhället. Förlorad heder drabbar inte bara individen själv utan även hennes familj (Chintio, 2007).

¹ Vi använder begreppet diskurs som ett samlat sätt att kognitivt och språkligt skapa förståelse om ett ämne (Howarth, 2007).

I de grupper som utövar hedersrelaterat förtryck/våld finns en föreställning om att familjens kollektiva heder och anseende är beroende av att flickorna/kvinnorna uppfattas som ärbara i andras ögon. Det är främst mannen och även söner i familjen som har det yttersta ansvaret för att flickan/kvinnan inte lever ett liv som kan orsaka ryktesspridning bland andra och därmed hota familjen/släktens heder. Med andra ord innebär det att mannen och familjen/släktens heder är beroende av hur flickorna/kvinnornas framstår i kollektivets ögon och kontrollen av deras sexualitet är en central del i hederstänkandet (Johansson, 2005).

Heder kan i denna semantiska kontext jämföras med en egenskap som en person/en familj besitter. Tack vare denna egenskap har hon/de en given social position i gruppen/samhället och rätt till respekt och värdigt bemötande av andra.

Unni Wikan (2003) gör följande sammanfattning av begreppet heder. ”Heder handlar om rätt till respekt, i betydelsen krav på respekt. Samhället är skyldigt att visa respekt för personen, förutsatt att reglerna för hederskodex följs”(ibid. s 69-70)

Om en person/familj riskerar att förlora sin heder på grund av en felaktig/normöverskridande handling finns det sätt att få hedern tillbaka. Hur det går till beror på sammanhanget som personen/gruppen befinner sig i. Som framgår i litteraturen om hedersförtryck/våld och mord så är dessa handlingar ett sätt återerövra sin förlorade heder och sociala position i gruppen/samhället (Chintio, 2007).

Patriarkala maktstrukturer

De grupper av människor som utövar hedersförtryck/våld lever inte sällan i så kallade patriarkala maktstrukturer. Det innebär att faktorer som kön och ålder har betydelse för hur maktfördelningen mellan människor i en grupp ser ut. I en patriarkal har mannen mer makt och inflytande över familjen och de beslut som fattas i den, än sin hustru. De äldre medlemmarna i familjen har mer inflytande över de yngre och så vidare. I en patriarkal familj har varje medlem en given roll i förhållande till varandra och i förhållande till omvärlden. Pojkar har vanligtvis en mer framträdande position i familjen/gruppen och större handlingsutrymme än flickor som har en mer underordnad roll (Chintio, 2007).

Holistiskt och individualistiskt familjeperspektiv

Varje familj har sina specifika särdrag för att möta och klara av vardagslivet. I boken ”Ungdomar och hedersrelaterat våld” beskrivs de drag av familjeliv som är gemensamt för många familjer. Dessa drag klassificeras på olika sätt bland annat som den holistiska familjestilen och den individualistiska familjestilen (Bremer, 2006).

Den holistiska familjestilen kan återfinnas i familjer som lever i en så kallade hederskultur. Den beskrivs som stabilt traditionsbunden och traditionell i fråga om värderingar. Familjens bästa kommer i första hand och individens egna drömmar och önskemål får stå tillbaka. Individen är underordnad gruppen vad gäller makt och identitet och föräldrarna och släkten har en självklar roll i att bestämma över barnens framtid. Social och ekonomisk trygghet är viktig och anses kunna tryggas genom den stabilitet och lojalitet som släkt och familj erbjuder.

Den typiskt västerländska familjen benämns som individualistisk. Den kan beskrivas som modern och demokratisk i sin utformning. Individualism och självständighet anses viktiga för

individens utveckling och man fostrar barn tidigt till självständighet och oberoende från gruppen (Gehlin, m.fl., 2005).

PERSPEKTIV OCH KUNSKAP INOM OMRÅDET

Det finns ett flertal olika uppfattningar om vad hedersrelaterat förtryck beror på och vad som är dess orsaker. Det är främst tre perspektiv som är rådande i den svenska debatten om hedersrelaterat förtryck/våld.

Perspektiv 1; En hedersideologi

Enligt Unni Wikan (2003) kan hedersrelaterat förtryck/våld förstås som ett specifikt kulturellt, traditionellt fenomen som finns i vissa grupper i samhällen. Gemensamt med dessa grupper är att de lever i ett hederstänkande där hedern och upprätthållandet av denna har en central betydelse för den egna familjen och hur de värderas i andras ögon. De grupper av immigranter som lever i en hederskultur i Sverige har enligt detta perspektiv ”tagit med sig” hederskulturen från hemlandet. Wikan menar också att hederskulturen är något som skapas och upprätthålls i den egna gruppen. Den formar den enskilda människans sätt att resonera och tänka kring heder och begränsar hennes möjligheter agera frikopplad från hederstänkandet. Alla medlemmar i en hederskultur är således offer för ett strukturellt och ideologiskt förtryck som sanktioneras av medlemmarna själva. Det är hedersideologins strukturer dess påverkan på individen som är själva kärnan i förståelsen för hur man som familj/grupp kan förtrycka, skada, eller mörda sina döttrar och söner.

Perspektiv 2; En feministisk förståelse

Åsa Eldén (2003) undersöker i sin avhandling hur oskuld, heder och våld manifesteras i arabiska och kurdiska kvinnors liv och hur de sammankopplas till förståelsen av kultur. För att få en djupare bild av hedersproblematiken använder sig Eldén av ett feministiskt perspektiv genom att sammankoppla kultur, kön och våld. Könsmaktsordningen med mannen som överordnad kvinnan möjliggör en kontroll av kvinnan. Våldet som riktas mot kvinnan förstås och blir meningsfullt när det analyseras i relation till de kulturella system där det utförs. Genom att se att det finns kulturellt accepterade sätt att kontrollera kvinnan som verkar i samklang med kulturella föreställningar kring kön förstår Eldén hedersproblematiken. Eldén skiljer mellan empirinära och analytisk nivå. Den analytiska nivån är där hon som forskare ser och förstår begrepp och sammanhang. På den empirinära nivån rör sig de föreställningar om företeelser som vi använder för att skapa förståelse i vårt levda liv. Eldén menar att vi på en empirinära nivå förstår kultur som något statiskt och avgränsat. Hon ser att vi skapar en föreställning på den empirinära nivån om att människan är determinerad av den kulturella tillhörigheten hon har. Hon anser också att vi skapar kultur och kön som kontraster. De blir fasta gemenskaper som urskiljs när de ställs mot varandra. Kontrasterna skapar förståelse och är ordnade i hierarkier. Detta gäller både kön och kultur (Eldén, 2003).

Perspektiv 3; Strukturella orsaker

Björktomta (2005) skriver i sin rapport om hedersrelaterat förtryck/våld mot ungdomar att detta fenomen ska förstås utifrån ett antal samverkande faktorer som inverkar på den kontext där hedersförtryck utövas.

När en familj migrerar till ett annat land startas en förändringsprocess som påverkar enskilda individerna i familjen och familjen som system. Denna process består i en slags anpassning till det samhällssystem av regler och normer och värderingar som är rådande i det nya landet. Björktomta menar att män i patriarkala familjesystem många gånger kan uppleva att de förlorar makt och inflytande i sin familj på grund av att de vid migrationen försätts i arbetslöshet och socialbidragsberoende. Kvinnorna och barnen får däremot en starkare position i det nya landet. Det beror delvis på den svenska lagstiftningen som ger kvinnor samma möjligheter och rättigheter som män.

Om de patriarkala familjestrukturerna bibehålls även efter migrationen kan det uppstå konflikter mellan barn och föräldrar där barnen många gånger har ett socialt övertag eftersom de behärskar det nya landets språk och har lättare för att anamma majoritetens kulturs normer och värderingar. Många barn och framförallt döttrarna i patriarkala familjer upplever sig kluvna mellan de olika normsystemen som finns i deras egna familjer och i samhället i övrigt. Det svenska samhället präglas enligt Björktomta av individualism och självständighet, demokrati och jämställdhet och det står i stark kontrast till de patriarkala värderingar som återfinns hos vissa immigrantgrupper. Hon menar att kvinnors emancipation är ett exempel på detta. Många flickor/kvinnor i dessa familjer har en begränsad möjlighet att få bestämma över sina egna liv. Det får exempelvis inte bestämma vem de ska gifta sig med eller vilka de ska umgås med.

Våld och förtryck av framförallt tjejer i vissa invandrarfamiljer kan även tolkas av Björktomta som ett uttryck för en rådande generationskonflikt mellan föräldrar och barn. Konflikten orsakas av att föräldrarna har en "traditionell" uppfattning om hur barnen ska uppfostras och vilka normer och värderingar som ska råda i familjen. När barnen börjar skolan hamnar de i ett nytt sammanhang där kompisar och lärare får en ökad betydelse för barnens socialisation. De anammar samhällets rådande normer och värderingar om barnuppfostran och syn på hur barn och ungdomar ska vara och vilka rättigheter de har.

I vissa invandrarfamiljer finns det enligt Björktomta en förvrängd bild av hur "svenska" barn uppfostras, att de har obegränsad frihet och att de får göra vad de vill. På grund av detta förstärks den "traditionella" uppfostringsmetoden och många barn i dessa familjer upplever sig som att de inte får någon rörelsefrihet alls eller möjlighet att bestämma över sig själva.

Slutligen menar Björktomta att varje fall av hedersrelaterat förtryck/våld i en familj är unik och att det är viktigt att inte glömma bort individuella orsaker som påverkar. Dessutom är strukturella orsaker som vilket land familjen/gruppen kommer ifrån, hur de bor i Sverige, hur deras sociopolitiska situation ser ut också relevanta i förståelsen av förekomsten av hedersrelaterat förtryck/våld. (Björktomta, 2005)

Mehrdad Darvisphour (2004) menar liksom Björktomta att förtryck och våld mot kvinnor och barn i invandrarfamiljer inte enbart kan förklaras med kulturella särdrag eller kvinnoförtryck. För att förstå de mekanismer som ligger bakom handlingar som dessa måste man se hur konflikter i invandrarfamiljer kan uppstå. Darvisphour pekar på främst tre faktorer som påverkar relationen mellan barn och deras föräldrar utvecklas. Invandrarfamiljers socioekonomiska förhållanden är oftast sämre än majoritetsbefolkningens. De är sämre integrerade i det svenska samhället och upplever ofta ett starkt utanförskap. Dessutom pågår det inte sällan en generationskonflikt i familjer med tonårsbarn, som förvisso inte är unik för

just invandrarfamiljer men som orsakar en specifik typ av konflikt på grund av existerande patriarkala strukturer Darvisphour (2004).

Forskning om samhällets möte med hedersrelaterat förtryck/våld

Socialekreterarnas möte med hedersrelaterat förtryck/våld

I forskningsstudien ”I skuggan av Fadime och socialekreterares arbete med hedersvåld” skriver Yvonne Sjöblom (2006) om hur socialekreterare inom individ och familjeomsorg uppfattar och förstår fenomenet hedersrelaterat våld och hanterar ärenden där hedersrelaterat våld förekommer. Enligt Sjöblom har socialekreterarnas förståelse ökat för vad hedersvåld är och det beror bland annat på den mediala uppmärksamheten kring mordet på Sara, Pela och Fadime och den efterföljande allmänna diskussionen om fenomenet i Sverige. Det innebär även att fler flickor med liknande problematik vågar söka hjälp hos socialtjänsten. Man har tidigare stött på fall som dessa inom socialtjänsten men då saknades en gemensam referensram för att förstå och tolka problemen. Det var inte ovanligt att man tolkade det som enbart en generationskonflikt mellan flickan och familjen.

En del av socialekreterarna använder sig av begreppen hedersrelaterat våld och hot obehindrat i sitt dagliga arbete. Andra menar att de kommer i kontakt med liknande problematik även i svenska familjer där ungdomar har överträtt familjens normer och straffas för det. Det är inte lika självklart för dem hur de ska särskilja fall som dessa från så kallade hedersrelaterade fall.

De kriterier socialekreterarna använder för att se om hedersrelaterat våld förekommer var att undersöka hur flickans familj ser ut. Om någon eller några i familjen hotar flickan? Vem som utövar våld eller hot om våld på flickan? Ett annat kriterium är att se till flickans rörelsefrihet. Har hon frihet att bestämma över sitt eget liv? Får hon bestämma vilka kläder hon ska ha på sig? Får hon ägna sig åt aktiviteter efter skolan? Ett annat kriterium handlar om huruvida familjen kontrollerar flickan och hennes sexualitet. Dessa kriterier är avgörande för om man bedömer ett fall som hedersrelaterat eller inte. Vidare tar de upp orsaker som att det beror på speciella familjemönster där släkten är stor och styrs genom patriarkala familjemönster. Kontroll av flickans sexualitet och rörelsefrihet anses strida mot grundläggande värderingar som jämlikhet, demokrati och mänskliga rättigheter. Att dessa värderingar inte omfattar de personer som är utsatta för hedersförtryck är något som upprör och engagerar socialekreterarna.

Socialekreterarna arbetar utifrån ett familjeperspektiv vilket innebär att de har som huvudmål att ”jobba hem” sina klienter till familjerna igen. Det innebär också att man försöker skapa ett samarbete mellan vårdnadshavare och klient i syfte att övervinna konflikter och låsningar inom familjen. Socialekreterarna menar att socialtjänsten traditionellt sett jobbar utifrån ett familjeperspektiv och att de själva påverkas i sitt arbete på grund av detta. De konstaterar vidare att detta arbets sätt inte passar alla familjekonstellationer och framförallt inte när det kommer till sådana typer av familjer där det förekommer hedersrelaterat förtryck/våld och hot om våld.

En del socialekreterare jobbar mer utifrån ett individperspektiv om flickan är 18 år eller äldre. När socialekreteraren har ett individperspektiv menar de att de utgår helt från vad flickan själv vill få ut av kontakten med socialtjänsten. Om flickan är 18 år finns det heller

inget juridiskt krav på att kontakta vårdnadshavarna vid eventuell utredning som är fallet när flickan är under 18 år. Detta innebär att många tjejer som vill ha hjälp på grund av sin familjesituation väntar med att söka hjälp tills att de har fyllt 18 år. Ett annat arbetssätt hos socialtjänsten tycks vara att försöka kombinera familje- och individperspektivet ju äldre flickan är så att hennes önskemål om hjälp och skyddsbehov tillgodoses men att även försöka upprätthålla kontakten med familjen så att det inte förstör möjligheter för flickan att träffa dem i ett senare skede i livet. Det kan också innebära att socialsekreteraren tillsammans med flickan försöker utöka flickans livsutrymme i familjen genom förhandlingar om regler (Sjöblom, 2006)

Rättstatens möte med hedersförtryck/våld

I "Rätten att själv få välja" skriver Astrid Schlytter (2004) om arrangerade äktenskap och den situation som flickor med hederskulturell bakgrund lever i. Hennes utgångspunkt är att undersöka vad som händer när staten möter tankar kring den kulturella integriteten möter frågor som rör flickans rättigheter och autonomi. Schlytter har tagit fasta på Mona Sahlins uttalande där hon fastslog att samhället har svikit i sitt stöd till flickor i patriarkala familjestrukturer (Schlytter, 2004). Schlytters syfte är att fokusera på just den brytpunkten mellan stöd till minoritetskulturella yttringar på bekostnad av ett eventuellt stöd för unga kvinnors rätt till att göra egna val. Schlytter koncentrerar sig på att se hur samhällets institutioner hanterar och resonerar i förhållande till dessa frågor. Det är främst lagar och socialtjänstens agerande i olika relevanta fall som analyseras. Schlytter fastställer att flickor som lever under ett hedersförtryck befinner sig i en extra och utsatt situation. Flickan har en svag ställning gentemot socialtjänsten som oftast har ett vårdnadshavarperspektiv och hon har inga rättigheter vad gäller vårdens innehåll. Schlytter menar också att trots att flickan/kvinnan har rätt till visst rättsligt stöd får hon inte det då det är beroende av en information som oftast inte når flickan. Överlag råder det en rättsosäkerhet i handläggningen som rör flickornas fall.

Förutom denna rättsliga osäkerhet så handlar socialtjänsten enligt Schlytter utifrån centrala föreställningar som rör viss bagatellisering av könsstympning, osäkerhet kring om det är en "vanlig" tonårsfrigörelse, tanken om att de inte kan göra något utan att först informera vårdnadshavarna och att de saknar kulturell kompetens. Schlytter argumenterar också för den brist på lagstiftning om förbud för tvångs gifte (lag som kommit efter att boken skrevs). Astrid Schlytter sammanfattar med att staten har tre ansikten i sitt bemötande i dessa frågor. Dels väljer den att acceptera grupperns seder på bekostnad av kvinnans intressen, dels visar staten en passivitet i pågående konflikter för att tills sist kraftigt fördöma när kvinnorna blir utsatta. Schlytter menar att staten först och främst skall sätta individens rättigheter och säkerhet före gruppens. Detta är dock något som inte är lika självklart i praktiken och hon menar att staten inte borgar för kvinnans rätt att välja, rätten till kroppslig integritet och rätten till känslor vilket är grundläggande för ett fullgott liv oavsett kulturell bakgrund (Schlytter, 2004).

TEORETISK ANSATS

Vi har valt att använda oss av två skilda teoretiska ansatser. Dels använder vi ett strukturellt perspektiv med hjälp av en postkolonial ingång och dels ett individuellt perspektiv med Antonovskys teori om känsla av sammanhang, KASAM. Vår ursprungliga idé var att använda ett postkolonialt perspektiv för att utforska eventuella maktförhållanden och hur det manifesteras i skolkuratorernas resonemang om hedersrelaterat förtryck/våld. Under analysarbetets gång insåg vi att vi ville kombinera det postkoloniala perspektivet med ett mer individinriktat perspektiv och valde då Antonovskys salutogena teori (2005) för att förstå hur skolkuratorerna ser på sin roll i hanterandet av hedersrelaterat förtryck/våld i skolorna. Med hjälp av Antonovskys teori om KASAM kan vi se hur skolkuratorerna skapar en känsla av sammanhang i kontakt med fenomenet med hjälp av faktorer som begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet på en individnivå.

Det postkoloniala perspektivet är användbart för att tydliggöra och förstå hur skolkuratorerna resonerar om hedersrelaterat förtryck/våld och dylika begrepp i en svensk kontext.

Postkolonial teori kan hjälpa oss att förstå vilka föreställningar som finns om svensk kultur respektive ”invandrar kultur”. Inom det postkoloniala perspektivet återfinns begreppet ”de andra”. Vi använder oss av detta begrepp i olika dekar av vår analys där vi tycker att de lämpar sig bäst. ”De andra” används för att tydliggöra hur skolkuratorer resonerar om hederskultur och sin egen ”kultur” som ett motsatspar. Vi använder även begreppet hegemoni för att identifiera hur en viss syn på fenomenet hedersrelaterat förtryck och våld har företrädare framför ett annat (Carbin, 2004).

Postkolonialt perspektiv

Ett postkolonialt perspektiv beskrivs av den koloniala diskursteoretikern Edward Said i hans böcker *Orientalism* och *Culture and Imperialism* (Mills, 2002). Han visar på hur europeiska kolonisatörer genom kolonisationen av andra länder på 1800-talet skapade föreställningar om andra länder och kulturer som en ”Other” i förhållande till västerländska länder. Genom reseberättelser och studier på ”ursprungsbefolkningen” i de olika kolonierna framställdes dessa människor inte bara som annorlunda kolonisatörerna själva men även negativt annorlunda. Exempelvis framställdes de som lata, barbariska och ociviliserade i förhållande till briter själva (som Said utgår från är kolonisatörerna). Dagens postkoloniala teoribildning bygger till stor del på Suids arbeten.

Inom postkolonial teori analyserar man hur de före detta koloniserade länderna har påverkats av kolonisering dels i samhällsstruktur men också ideologiskt. Forskare studerar även hur de länder som koloniserade andra länder har påverkats av de imperialistiska idéerna som rådde under denna tid. Inom postkolonial teori anser man att de relationer som uppstod mellan kolonialländerna och kolonierna bygger på en ojämn maktfördelning där kolonisatörer ser och värderar kolonierna och dess befolkning utifrån ett eurocentriskt perspektiv. Detta synsätt påverkar kolonierna själva och formar deras egen självbild och syn på sin egen kultur som något negativt.

Det finns i dagsläget fortfarande kvar ett kolonialt arv i fråga om politisk, social och materiell makt som präglar relationerna mellan länder (f.d. kolonisatörer – f.d. kolonier) och detta bidrar till att se på människor och länder som över- och underordnade varandra (Mills, 1998).

I ett postkolonialt perspektiv kritiseras och problematiseras även hur kunskaps- och normbildning i samhället och om samhällen och kulturer, skapas. Postkoloniala teoretiker har bland annat studerat hur den västerländska idéhistorien har vuxit fram under den postkoloniala tiden och konstruerat en kunskapsbildning och en ”förståelse” om andra samhällen som något diametralt motsatt det egna. Postkolonial teori ifrågasätter alltså hur de gängse beskrivningarna (västvärldens) av världen har växt fram utifrån ett västerländskt eurocentriskt perspektiv. Detta perspektiv ligger till grund för hur ”Västvärlden” uppfattar samtiden (Carbin, 2004).

Ett postkolonialistiskt perspektiv på makt avser en maktordning i samhället, i världen som baserar sig på ras/etnicitet. Den vite mannen utgör normen i samhället och alla andra etniciteter beskrivs i förhållande till honom. Detta är liksom den västerländska kunskapsbildningen en del i det postkoloniala arvet och ligger till grund för ett ’vi och de’ tänkande som innebär att vi i västvärlden ser oss själva som en produkt av ett civiliserat samhälle där alla andra lever i ett ociviliserat samhälle där människor är påverkade av barbarism eller religion/kultur. Ett kolonialistiskt resonemang om ”de andra” rättfärdigar ojämlika maktrelationer som baseras på ras/etnicitet (Carbin, 2004).

”De Andra”

I ”Maktens (o)lika förklädnader”(2003) skriver Annika Ålund om att ”De andra” används inom den postkoloniala teoribildningen för att beskriva hur majoritetssamhället konstruerar och befäster en föreställning om ”oss själva” som en norm i fråga om levnadssätt och kulturella handlingsmönster. Vår uppfattning om oss själva som ”normala” reproduceras i institutionella och vardagliga sammanhang och bidrar till att skapa en förståelse av människor och grupper som inte är ”svenskar” som något annorlunda och avvikande, alltså ”de andra”.

Begreppet ”de andra” handlar inte om att erkänna och beskriva det som skiljer sig från det ”normala” utan ”om att förmedla en tolkningsram där olikheter är hierarkiskt inordnade och där ”vi” definieras i kontrast till ”dem”. Individerna positionerar sig själv som kulturellt neutral till skillnad från ”de andra” vars levnads- och tänkesätt anses präglas av kulturella och traditionella praktiker.

Ålund menar att immigrant grupper i samhället betraktas som främlingar som ”de andra” i allmänhetens ögon på grund av att de upplevs som bärare av annorlunda sociala och kulturella praktiker. ”Invandrare” som grupp förklaras då utifrån en essentialistisk föreställning om kultur. Det vill säga att ”invandraren” är formad av en ”kultur” som determinerar hennes handlingar. ”Andra kulturer” som inte är den ”svenska kulturen” kan uppfattas som traditionella i betydelsen primitiva i förhållande till den ”svenska kulturen” som anses modern. Det uppstår en diskurs om ”invandrare” som baserar sig på denna uppfattning om att kulturella särdrag präglar henne och detta understödjer social skiktning i samhället och fortsatt kategorisering av olika etniska grupper. Ålund menar att denna process av särskiljande och degraderande av grupper av människor i samhället har stora likheter med den europeiska antiken och kolonialtiden där man delade in människor i olika raser bärare av olika negativa egenskaper (Ålund, 2003).

Hegemoni

Hegemoni är ett begrepp som används för att beskriva olika former av dominansförhållanden i ett samhälle. Antonio Gramsci menar att ett samhälle består av olika samhällsklasser. Klasserna har en ojämlik relation till varandra i fråga om makt, status och inflytande. En viss klass har en dominerande ställning i förhållande till de andra. I detta dominansförhållande växer det fram ett politiskt, ekonomiskt, kulturellt och ideologiskt ledarskap, en så kallad hegemoni, som sätter ramarna för hur samhällslivet ser ut (Andreasson, 2005). Sociala normer och värderingar skapas ur denna hegemoni och bidrar till formandet av perspektiv och synsätt i exempelvis politiska och sociala frågor, som dominerar i samhällslivet.

Ett specifikt perspektiv ska förstås utifrån de maktresurser som vissa grupper av människor har i samhället. De är nämligen deras kulturella, politiska och ekonomiska maktresurser som skapar förutsättningarna för att upprätthålla en hegemonisk diskurs. Hegemonin är inte statisk i ett samhälle, genom kamp byts det ut av andra dominerande synsätt (Johansson, 1999).

KASAM - Antonovskys teori om salutogenes

Teorier om individens psykiska och fysiska befinnande har länge fokuserat på det som gjort människan sjuk och lett till ohälsa. Aaron Antonovsky har med sin teori om salutogenes skiftat fokus till att undersöka det som bidrar till att människan håller sig frisk och klarar av att hantera svåra situationer. Han menar att människan är ett system som utsätts för yttre påverkan som rubbar systemets balans. Utifrån detta synsätt har Antonovsky formulerat en teoribildning om hur människan hanterar denna yttre påverkan, det vill säga de stressorer som individen utsätts för. Modellen kallas för KASAM som är en förkortning av Känsla Av SAMmanhang. Med detta menas att människans välbefinnande beror på den känsla av sammanhang som hon kan skapa (Tamm, 2002).

KASAM uppnås genom tre komponenter som samspelar med varandra, *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet*. *Begriplighet* syftar till i vilken mån individen förstår den stimuli som hon utsätts för. Den information som når henne görs förnuftsmässigt gripbar. *Hanterbarheten* står för i vilken grad människan anser sig ha resurser för att hantera stressorerna. Dessa resurser är både yttre och inre. Hanterbarhet är alltså det mått på hur väl människan anser att hon kan påverka sin egen situation. Den tredje komponenten är *meningsfullhet* och med det menas att en människa kan se mening med sitt liv och det som uppstår. Även svåra situationer upplevs som meningsfulla och hon möter dessa utmaningar med engagemang. Även om dessa tre komponenter samspelar med varandra menar Antonovsky att det är *meningsfullhet* som är den viktigaste aspekten. Om man kan se att det finns en *meningsfullhet* med att gå vidare kommer det så småningom oftast skapas *begriplighet* och så småningom också *hanterbarhet* (Tamm, 2002).

Enligt Antonovsky kan en människa inte engagera sig i alla aspekter av livet och hon måste därför dra en gräns för vad hon upplever som värt att ge sig in i. Gränsdragningen ser olika ut för olika individer och det som hamnar utanför gränsen spelar ingen roll för individen oavsett hur hanterbart, meningsfullt och begripligt det är. Antonovsky menar dock att det finns vissa specifika sektorer av livet som måste finnas innanför gränsen för att individen överhuvudtaget skall kunna uppleva ett starkt KASAM. Dessa är individens känsloliv, nära relationer och existentiella teman, död, sorg, misslyckanden samt den huvudsakliga sysselsättningen (Antonovsky, 2005).

METOD

I vår uppsats vill vi få en djupare insikt i hur skolkuratorer resonerar kring hedersproblematiken och sitt möte med detta i deras yrke. Det vi söker är en subjektiv upplevelse av ett fenomen. För att nå denna information passar en kvalitativ metod som bland annat lyfter frågor om betydelse och mening (Andersen, 1998).

Förförståelse

En tongivande tanke inom hermeneutiken är att forskare aldrig möter ett ämne, ett fenomen, ett studieobjekt som blanka blad. Förståelsen skapas utifrån de erfarenheter som forskaren har med sig. Upplevelsen av att förstå eller av att inte förstå något sker mot denna bakgrund som forskaren har. Oftast kallas dessa förutsättningar för förförståelse. Förförståelsen är viktig. Den ger forskningen riktning. I början av forskningen behövs en tanke, en idé om vad som ska uppmärksammas. Utan förförståelse är detta inte möjligt. Men förförståelsen kan också ställa till problem. Är förförståelsen inte uttalad kan den påverka tolkningarna av fenomenet på sätt som tolkaren inte är medveten om. I största möjliga mån bör man försöka medvetandegöra och reflektera över det som är vår bakgrund till förståelse (Gilje & Grimen, 2007).

Vi har diskuterat vad vår förförståelse består av. Vad spelade in när vi valde detta ämne? Enligt Gilje Och Grimen (2007) är vi inga blanka blad, så vad finns på våra blad?

Vi som har skrivit uppsatsen har båda bott och arbetat utomlands. Under dessa längre vistelser i England, Irland, Spanien, Australien och USA har vi båda upplevt att vi hamnat i kategoriska sätt att diskutera hur det ”nya landets” befolkning och traditioner ter sig. Men vi har också varit med om att själva bli minimerade till en kategori eller bli beskrivna utifrån en kulturell praktik. Vi har dessutom förstått hur viktiga dessa kategoriseringar har varit för vår egen självuppfattning i dessa nya sammanhang och beskrivit oss själva utifrån -”i Sverige gör man så här...”, och ”jag är svensk och därför är jag sådan här...”. Vi har också diskuterat att vi ofta i dessa sammanhang har ställt oss själva som neutrala och de som vi mött som avvikande. Hur människor positionerar sig på dessa sätt tycker vi båda är mycket intressant. Att dessutom lägga ett maktperspektiv på sätt att kategorisera människor tyckte vi var en naturlig och viktig utveckling av dessa tankar.

Vi har efter diskussioner förstått att vi båda tycker att begrepp som kultur, etnicitet, invandrare och liknande är problematiska att använda. Vi valde båda den valbara kursen som behandlar etnicitet och mångfald i socionomprogrammet. Vi tyckte att det var viktiga frågor som togs upp men oberoende av varandra reagerade vi på att det var en klass full av mestadels svenskar som diskuterade och tyckte en massa om dessa så kallade ”främmande kulturer”. Vi som satt där fick och skapade en kunskap som sedan tas med ut i arbetslivet. Vi tycker att denna spänning mellan en kunskapsbildning i en tydlig makthierarki och nödvändigheten av att ha metoder som gör att man kan förhålla sig till fenomen i verkligheten är svår och väl värd att undersöka.

Litteratursökning

Vi tog kontakt med Lasse Johansson på Länsstyrelsen i Västra Götaland. Han ingår i en expertgrupp som på uppdrag av regeringen arbetar med att samla och sprida information om ämnet hedersrelaterat våld och förtryck.

Inledningsvis gjorde också en sökning på C-uppsatser inom ämnet för att via deras referenslitteratur få tag på relevant litteratur. Vi letade även information i databaserna Gunda, Libris, Sociological abstracts, Social Services abstract, Kvinnsam med sökorden honor, honor killing*, hedersrelaterat våld, hedersmord. Den databas som gav mest och bäst träffar var Kvinnsam.

Slutligen undersökte vi också Socialstyrelsens hemsida och sökte med orden hedersrelaterat våld, hedersmord och hedersrelaterat förtryck. Träffarna som detta resulterade i består till stor del av rapporter om insatser, resultat från de olika länsstyrelsernas arbete med hedersrelaterat förtryck och våld samt rapporter från konferenser.

Urval

Vår önskan var att intervjua sex skolkuratorer som var insatta i arbetet med hedersrelaterat förtryck/våld inom skolan. Vi fick kontakt med dessa skolkuratorer genom Lasse Johansson på Länsstyrelsen. Dessa skolkuratorer ingår i ett nätverk av professionella som kommer i kontakt med problematiken.

Vårt urval består av sex skolkuratorer som arbetar på fem olika kommunala gymnasieskolor där flera av eleverna har invandrarbakgrund. De är fem kvinnor och en man. De är alla i medelåldern eller övre medelåldern. Samtliga respondenter är av skandinavisk härkomst. Skolkuratorerna som vi intervjuade har arbetat inom skolhälsovården i minst fem år. De är på olika sätt engagerade i denna fråga bland annat genom att skriva styrdokument för gymnasieskolorna i Västra Götalands län samt att delta i olika projekt och i diskussionsforum.

Med kvalitativa forskningsmetoder syftar bland annat till att kartlägga individens upplevelse och förståelse för specifika fenomen. Vi försöker inte beskriva en generell upplevelse hos alla skolkuratorer i hela Göteborg utan vårt syfte är att undersöka några få utvalda skolkuratorers resonemang om detta fenomen. Därför vill vi att intervjuresultatet med hjälp av vårt urval ska kunna säga något om skolkuratorers upplevelse och resonemang kring hedersfenomenet. Genom Lasse Johanssons hjälp fick vi tag på de skolkuratorer som redan hade varit i kontakt med fenomenet och har varit tvungna att fundera och reflektera över de begrepp som vi vill undersöka (Andersen, 1998).

Intervju

Vi har valt att använda oss av kvalitativa forskningsintervjuer när vi gör vår datainsamling. Detta gör vi för att vi vill få en ingående inblick i hur skolkuratorer resonerar kring det fenomen som intresserar oss. Med hjälp av den kvalitativa intervjun får vi tillgång till respondenternas egna upplevelser av deras livsvärld. När vi använder oss av intervjuer kan vi

dessutom få tillgång till både detaljerad information såväl som en övergripande helhetsbild av fenomenet (Larsson m.fl., 2005).

En forskningsintervju är ett mellanmänniskt samtal som har utseendet av en dialog. Men det skiljer sig från ett vanligt samtal på flera sätt. Forskningsintervjun uppkommer inte spontant och en av samtalsparten är där för att inhämta information som den andre sitter på. Intervjun är formad efter en mer eller mindre utarbetad struktur och det finns ett mer eller mindre uttalat mål med samtalet (Kvale, 1997).

Tillvägagångssätt

En intervjuguide rekommenderas som ett underlag för intervjun och som kan lotsa intervjuare och respondent genom intervjun (Repstad, 1999). Ett sätt att gå tillväga är att utforma intervjuguiden så att den passar en på förhand uttänkt analysmetod (Widerberg, 2002). Vi var däremot inte säkra på vilken sorts analys vi skulle göra av vårt intervjumaterial så därför började vi formulera en intervjuguide utifrån temaområden. Denna form av metod kan kallas allmän intervjuguide. Den allmänna intervjuguiden består av ett antal relevanta teman som är kopplade till en övergripande frågeställning/ar. Under varje tema formuleras en rad frågor som förhoppningsvis ger svar på det område som ska avtäckas. Vår valda intervjustruktur gav oss förutsättningar för att utforska de teman vi hade formulerat. Vi la till frågor och tog bort andra under intervjuförfarandets gång när vi märkte vilken riktning samtalen fick. I ett tidigt skede kunde vi urskilja mönster på svaren och hur skolkuratorerna resonerade. Med hjälp av denna modell anpassade vi därför våra frågor för att lättare kunna ringa in våra övergripande frågeställningar. Detta gav oss möjlighet redan i början av intervjuerna att få en uppfattning om hur skolkuratorerna resonerade om de teman vi hade. Ytterligare en fördel med den allmänna intervjuguiden är att vi inte behövde hålla oss så strikt till en frågemall utan vi kunde föra ett informellt samtal med skolkuratorerna mellan frågorna och även efter intervjun. Dessa samtal gav oss ovärderlig kunskap i förståelsen för materialet och även för hur vi kom att redovisa vårt resultat och vår analys (Lilja, 2005).

Vi gjorde fem intervjuer med sammanlagt sex kuratorer. Under en intervju var två kuratorer närvarande. Intervjuerna genomfördes i kuratorernas arbetsrum, på de skolor där de arbetar. De valde själva tid och plats för intervjuerna. Intervjuerna tog mellan fyrtiofem minuter och en timme. Samtalen spelades in med bandspelare. Detta hade vi inte informerat om innan vi kom och det gjorde åtminstone en kurator lite nervös. Vi försökte avdramatisera bandinspelningen och pekade på att det var mest för vårt minnes skull. Vi upplevde att oron släppte så fort samtalet kom igång och alla respondenterna kändes avslappnade och okej med upplägget på intervjusituationen.

Som vi nämnt innan använde vi oss av intervjuguiden som stöd men lät respondenterna tala ganska fritt. Vi upptäckte att våra intervjuer gynnades av att det blev ett öppnare samtal där kuratorerna fick utrymme att berätta om sina erfarenheter och tankar kring fenomenet hedersförtryck/våld.

I själva intervjusituationen var vi båda aktiva. Båda ställde frågor. En av oss förde även anteckningar om det fortskridande samtalet så att vi inte skulle missa detaljer i respondenternas svar som vi senare ville utveckla.

Analysförfarandet

Vi har skapat en struktur kring hur vi har genomfört vår analys och den har vi följt genomgående. När vi skrivit ut våra intervjuer har vi först läst dem rakt igenom. Efter detta har vi utifrån våra frågeställningar diskuterat vad vi har uppmärksammat. Vi har ur dessa diskussioner kunnat urskilja återkommande teman i intervjuerna. Detta har resulterat i ytterliggare genomläsningar. Denna gång har vi läst intervjuutskriften mer noggrant och ringat in och markerat citat som vi tyckte illustrerade det vi hade sett. Detta arbetssätt har gjort det naturligt för oss att presentera resultat och analys utifrån våra frågeställningar. Vi lyfter också de teman som vi har sett under varje frågeställning. Vi har valt att inte skriva analysen i ett separat kapitel då vi menar att analysen blir mer levande om den står i nära förbindelse med resultatet. Även detta ser vi som en naturlig följd av vårt arbetssätt där vi har arbetat med analys och resultat i en nära relation till varandra.

Validitet/Reliabilitet/Generaliserbarhet

Validitet

Vi har utgått från Conny Svennings (2003) användning av begreppet validitet som han beskriver i "Metodboken" eftersom han betonar att man skall kunna använda sig av begreppen praktiskt. Övergripande behandlar validiteten frågan om vi har mätt det vi har för avsikt att mäta. Svenning delar sedan in validitetsbegreppet i en inre och en yttre dimension. Den inre validiteten kallas också för logisk validitet. Detta innebär att projektet i sig måste ha en konkret koppling i empiri och teori. Studiens delar måste vara utförda så att det korrelerar mot syftet och får fram den information som gör att studien verkligen fångar den verklighet vi har för avsikt att fånga. Detta innebär konkret att vi har gjort ett korrekt urval, det vill säga vi har intervjuat skolkuratorer som har kunskap och vana i att resonera kring hedersförtryck. Vi använde oss av kvalitativ forskningsintervju då vi ville ha ett levande samtal och en djupare insikt i skolkuratorers resonemang. Om vi istället hade använt oss av enkäter tror vi att svaren inte hade varit lika uttömmande vilket vi upplever hade kunnat påverka uppsatsens validitet. Vi läste in oss på en del litteratur och tog del av ett inledande informellt samtal av Lasse Johansson på länsstyrelsen innan vi utförde intervjuerna. På så sätt hoppas vi att vi har kunnat förbereda och haft ganska god insikt i fenomenet så att vi har kunnat ta upp relevanta teman och frågor som inte respondenterna själva tänkt på i situationen. Vi tror dock att det hade varit bra att göra en pilotintervju med analys innan vi genomförde våra "riktiga" intervjuer. På detta sätt hade vi möjligtvis upptäcka fler vinklar av fenomenet och kunnat täcka in ett ännu bredare spektra av resonemanget kring hedersförtryck/våld.

Den yttre validiteten syftar till att studien skall kunna existera i sin kontext. Mer konkret innebär detta att den befinner sig i rätt vetenskaplig kontext, att teorierna som används är relevanta och rätt. Vi valde den postkoloniala teorin då vi hoppas att den kan hjälpa oss att förstå hur vi resonerar kring främmande kulturer samt hur vår diskurs formas av en eurocentrisk världsbild. Sen har vi dessutom lagt till en individfokuserad teori nämligen KASAM. Denna teori tror vi att vi kan använda för att förstå processen som ger skolkuratorerna sammanhang och mening i sin yrkesroll samt i det som de möter. Vi hoppas att detta bidrar till att ge ett vidare perspektiv på skolkuratorernas resonemang. Vi är dock medvetna om att det är två vitt skilda teorier vilket kan innebära att uppsatsen befinner sig i allt för skilda vetenskapliga discipliner och som har olika funktioner (Svenning, 2003)

Reliabilitet

Reliabiliteten anger hur tillförlitliga våra resultat är. För att nå reliabilitet krävs att vi har mätt och använt våra metoder på ett korrekt sätt som utesluter tillfälligheter eller felaktigheter. En diskussion som förs i de flera kvalitativa metodböcker (Kvale, 1997, Andersen, 1998, Larsson m.fl., 2005) är om reliabilitetsbegreppet är relevant för den kvalitativa forskningen och i så fall på vilket sätt. Det som tas upp är det faktum att forskaren är både mätinstrument och uttolkare av resultat. Undersökningen syftar dessutom till att upptäcka och få en djupare inblick i ett fenomen och inte exakt mäta förekomsten av något (Larsson m.fl., 2005).

I diskussionen kring reliabilitet har vi valt att koncentrera oss på att så som Kvale skriver kontrollera kvalitén på genomförandet av intervjun (Kvale, 1997). Vi har skrivit ut två respektive tre intervjuer var men sedan lyssnat och läst igenom varandras utskrifter så att det inte uppstår onödiga felkällor. Vid själva intervjutillfällena har vi försökt ställa klarifierande frågor så att både vi som intervjuare och respondenter är överrens om innehållet i svaren. Vi har dessutom strävat efter att belysa varje tema och frågeställning med flera liknande och angränsande frågor.

Kvale nämner att den kvalitativa forskningsintervjun ofta får kritik för att det finns en risk att det ställs ledande frågor som sänker reliabiliteten. Ledande frågor påverkar respondentens svar och därmed resultatet (Kvale, 1997). Vi har sett att vi i intervjusituationen har använt oss av ett par sådana frågor. Vi har valt att ändå ta med dessa frågor då de har handlat om aspekter av hedersförtryck som tagits upp i litteratur och i media och som vi vill ha kuratorernas respons på. Vi har exempelvis presenterat de tre tongivande förklaringsperspektiven som vi tycker oss kunna urskilja (se kap, 4.1, 4.2 och 4.3) Svaren har dock varit varierande vilket leder oss att tro att dessa frågor trots allt inte har varit alltför styrande från vår sida. Övriga frågor som har ställts har vi försökt hålla så öppna som möjligt.

Generaliserbarhet

Ett annat mått på en studies relevans är om den går att överföra på en större population. Tanken är att man skall kunna uttala sig mer generellt utifrån resultat från en mindre enhet (Svenning, 2003). Vi anser att vårt empiriska underlag är för litet för att kunna dra några generella slutsatser. Vi utförde fem intervjuer vilket är lite även när det gäller kvalitativa studier. Istället får vi sluta oss till att vi använder oss av en relevant begreppsram och därigenom kan generalisera vårt resultat i förhållande till andra resultat.

Etiska reflektioner

Forskningsintervjun är omgärdad av ett antal etiska regler och förhållningssätt. Dessa är till för att skydda de som ställer upp och blir intervjuade vilket i förlängningen också säkrar resultatet. De etiska riktlinjer som man bör arbeta efter är; *informerat samtycke*, *konfidentialitet och nyttjande* och de är utarbetade av Vetenskapsrådets forskningsetiska principer för ämnesområdet för humaniora och samhällsvetenskap (Repstad, 1999).

När vi först tog kontakt med respondenterna via telefon informerades de om syftet med vår uppsats samt på vilket sätt vi ville att de skulle medverka. För att ytterligare säkerställa den etiska tryggheten valde vi att informera dem skriftligt vid själva intervjutillfället. Denna skriftliga kopia innehöll information om att deras medverkan var anonym, att de när som helst under processen kunde välja att avbryta sin medverkan samt att den färdiga uppsatsen

kommer att vara tillgänglig för allmänheten via Göteborgs universitets hemsida. Vi informerade också om att de intervjuer som de skulle komma att medverka i endast skulle nyttjas för vår C-uppsats, inget annat. För att säkra konfidentialiteten har vi valt att inte spara bandupptagningarna när vi skrivit ut dem till text. Vi har också redan vid utskriften avpersonifierat respondenterna i största möjliga mån. Inga namn på personer, skolor eller områden finns med.

En del av de respondenterna har uttryckt en oro för en tredje part. De har ofta återgett och berättat om mycket känsliga situationer och fall. Även om våra respondenter har avpersonifierat dessa berättelser inför oss har de velat försäkra sig om att de inte på några sätt skulle kunna röja dessa personers identiteter. Vi anser att vi har kunnat försäkra våra respondenter att dessa berättelser kommer att behandlas med största konfidentialitet, vi har varit extra noggranna när vi skrivit ut intervjuerna då det har handlat om en tredje part. Vår studie handlar dock inte om dessa utsatta elever, föräldrar, syskon, med flera, utan om skolkuratorernas resonemang kring själva fenomenet och därför kommer dessa inte att vara relevanta för vårt resultat.

Intervjurelationen är asymmetrisk. Detta är något som vi kan känna är ett etiskt dilemma. Vi har vänt oss till våra respondenter för att de har kunskap som vi är intresserade av att höra dem berätta om. Trots att de har makt eftersom de har mer kunskap så har vi makten över deras svar. Detta kan leda till en skev bild av hur relationen ser ut. Desto viktigare blir att vi är tydliga med syfte för intervjun och studien. Vi tror och hoppas att våra respondenter har varit på det klara med vad deras medverkan innebär.

RESULTAT OCH ANALYS

Vi presenterar vårt resultat i tre avsnitt som bygger på våra tre frågeställningar; *Hur manifesteras hedersrelaterat förtryck/våld enligt skolkuratorerna?*, *Vad beror hedersrelaterat förtryck/våld på enligt skolkuratorerna?*, *Hur ser skolkuratorerna på sin arbetsuppgift/yrkesroll i arbetet med hedersrelaterat förtryck/våld?* Efter varje frågeställning följer en tematisering av resultatet. Vi använder därefter ett postkolonialistiskt perspektiv och KASAM-teorin i vår analys av resultatet. Vi kommer också att föra en diskussion om användandet av den postkoloniala teorin och vilka implikationer det har för vår analys. Detta görs i anslutning till den del där vi har använt oss av det postkoloniala perspektivet.

Hur manifesteras hedersrelaterat förtryck/våld enligt skolkuratorerna?

Ofrihet och begränsat livsutrymme

Skolkuratorerna anser att hedersrelaterat förtryck/våld manifesteras genom att flickorna är ofria. De kontrolleras av sina familjer på ett sätt som uppfattas av skolkuratorerna som en stark begränsning i deras livsutrymme. Precis som i Sjöbloms forskning (2006) om socialsekreterares möte med hederskulturer visar att ett kriterium som används för att avgöra om klienterna är utsatta för hedersvåld är att se i vilken grad flickans rörelsefrihet är begränsad.

”Det är ju att de har så beskuren frihet, det vill säga de har ingen frihet (...) Det handlar överhuvudtaget om att man är så kontrollerad hela tiden.”(skolkurator 1)

Skolkuratorerna har den enskilda individen i fokus och för dem är det viktigt att värna om hennes rättigheter. De värdesätter flickornas möjligheter att leva ett självständigt och fritt liv men de påpekar att många av de flickor som de möter inte har den rörelsefrihet som anses vara en grundläggande rättighet.

Skolkuratorerna ger exempel på ofriheten kan se ut för flickorna. Det handlar ofta om att de inte får träffa vänner eller åka på skolutflykter.

”Flickor med utländskt ursprung får inte hänga med på utflykt (...) det kan vara utflykter där man ska övernatta och då får inte flickorna vara med.”(skolkurator 3)

”Vad de inte får göra är, att de inte får vara med någon kamrat på eftermiddagen, gå ut och fika med dem eller synas med någon pojke. Då kan de ju bli förhörda.”(skolkurator 2)

”... och de måste gå direkt till skolan och direkt hem. Och de är väldigt bevakade hemma, de får inte ens gå ut och handla mat i närbutiken.”(skolkurator 3)

Skolkuratorerna anser att dessa aktiviteter som eleverna förvägras är varje individs rättighet. När flickornas rättigheter kränks går detta emot de universella värden som de anser präglade det svenska samhället. Dessa värden är demokrati, jämställdhet samt individens rätt till självbestämmande. I Sjöbloms forskningsstudie (2006) framkommer det att dessa värden är något som även socialsekreterarna tar fasta på i mötet med dessa klienter. Skolkuratorerna ser

det dessutom som sin och skolans uppgift att förmedla dessa värden och se till så att de efterlevs.

”Målet är att få deras livsrum vidgat på det sättet som hon vill (...) jag tycker att det är oerhört frustrerande att nu möta flickor i tonåren som inte ens får gå ut, jag får ont i huvudet när jag tänker på det!”(skolkurator 1)

”Jag tycker att skolan har ett jätteuppdrag... att undervisa om demokrati och allas lika värden (...) just det här med att pojkar och flickor är lika mycket värda och skall få lika mycket tid i klassrummen. Det är ju jätte viktigt för alla ungdomar och för de här att se och bli vana vid det om de nu har gått i ett annat skolsystem.”(skolkurator 3)

Kollektivets kontroll

Skolkuratorerna anser att ett specifikt drag för hedersrelaterat förtryck och våld är att det är många personer inblandade. Det hedersrelaterade förtrycket och våldet utövas inte bara av en person utan av en stor grupp människor i flickans liv.

”det är ju en hel släkt som kan vara inblandad. Brorsor kan få utföra saker eller farbröder, det är spritt liksom. Och är du utsatt för det {hedersförtrycket} så har du ju inte bara ögonen på dig av pappa, utan det är pappa, farbror, kusiner och hela jäkla, även mammorna och kvinnorna är ju indragna (...) Det drabbar så många, det finns ingen annan problematik som jag tycker är så komplicerad och där det finns så många som blir indragna och det måste man känna till.” (skolkurator 2)

”Det är ju bara det att den här traditionen är så förtryckande och passar så jävla illa i vårt samhälle, det blir ju bara ett tvång och förbud. Men backa hundra år tillbaka i Sverige, då var det jätligt viktigt hur slakten blev sedd. Man hade ett tänkande där man inte var sin egen individ, utan ett mer grupptänkande., Man är inte viktig som person och det är ju skillnaden i en sådan här hederskultur (...) man är inte ensam om sina handlingar.” (skolkurator 4)

Många gånger är det den egna familjen som får representera det kollektiva förtrycket. I litteraturen om hedersrelaterat förtryck/våld hänvisas till en holistisk familjestruktur och ett särskilt kollektivt skamtänkande som inverkar på hur förtrycket av den enskilda individen kan se ut. Den holistiska familjestrukturen kännetecknas av att familjen/gruppen sätter den egna gruppens behov i centrum framför den enskilda individen. De handlingar som utförs av enskilda individer i gruppen inverkar på hela gruppen och det blir därför viktigt för kollektivet att kontrollera individen och hennes handlingar (Chintio, 2007). Skolkuratorerna uppfattar att det är männen i familjen som är bärare av förtrycket. Deras roll är att kontrollera flickorna/kvinnorna handlingar så att de inte drar vanära över gruppen. Att kontrollera deras sexualitet är en central del i det kollektiva förtrycket enligt skolkuratorerna.

I intervjuerna framkommer att skolkuratorerna resonerar på detta sätt om kollektivet och hur det inverkar på de flickor de möter i sitt arbete. Skolkuratorerna beskriver hur hedersfenomenet manifesteras genom att det finns ett väldigt stort och aktivt kollektiv kring den enskilda individen. De som skolkuratorerna möter i en hederskultur handlar i enlighet med ett kollektiv. Det vill säga, de menar att dessa flickor är styrda av något som ligger utanför dem själva, i detta fall ett kollektiv.

”De upplever sig väldigt bevakade, de har kusiner och morbröder. Jag kommer aldrig att glömma en tjej som började här och det första hon säger till mig är att ”fattar du, jag har fyra bröder”. Det var ju liksom höjden av begränsning, att ha fyra storebröder”(skolkurator 5)

Resonemangen ovan visar även hur skolkuratorerna anser att familjen och familjemedlemmarna inte aktivt handlar på eget initiativ utan som utförare av kollektiva

handlingar. Vi uppfattar det som att skolkuratorernas tankar om kollektivets inverkan på individens egna handlingar versus individens fria vilja löper som en röd tråd genom skolkuratorernas resonemang om hedersförtryck. Vi drar paralleller till Eldéns (2003) resonemang om att orsakerna våld mot kvinnor förklaras olika beroende på inom vilken kulturell sfär det utförs. Våld som utövas av "svenska män" förstås som individuella handlingar som utförs av en sjuk individ. Hedersrelaterat våld förklaras däremot som en aspekt av ett kulturellt kollektivt handlingsmönster.

Specifik hotbild

Ytterligare ett specifikt drag för hedersrelaterat förtryck och våld enligt skolkuratorerna är själva hotbilden för flickan. Det vill säga vilka konsekvenser flickans agerande kan få för henne själv om hon motsätter sig familjens regler.

"Det som gör att det särskiljer sig är väl att det kan finnas ett dödshot, det kan vara misshandel med ett uttalat dödshot över – jag skall döda dig om du inte bryter upp med den pojkvänner, eller vad det är. Det är väl det som skiljer sig (...) Det är alltså själva graden av hotet som spelar in" (skolkurator 1)

"man får ju aldrig chansa om man säger så. Jag menar en vanlig tonårsrevolt om man tar det nu, det värsta som kan hända är väl att pappa kan bli jäkligt sur. Men här (i hederskulturen) kan det ju faktiskt ske ett mord. Så det borde ju börja blinka varningsklockor" (skolkurator 2)

Vi uppfattar det som att skolkuratorerna har ett behov av att skilja mellan hur hotbilden ser ut för flickor som är utsatta för hedersrelaterat förtryck/våld och flickor som inte är det. Hotbilden för den första gruppen flickor bidrar till att den gruppen anses i högre grad riskera att bli mer utsatta för hot och våld. Denna hotbild är avgörande för hur de går tillväga i kontakten med flickorna. Den innebär också att skolkuratorerna är mer försiktiga att blanda in familj och socialtjänst. Detta överrensstämmer med Sjöbloms (2006) forskningsstudie om hur socialsekreterarna hanterar klientkontakter när det gäller hedersrelaterat våld. Tankarna kring den specifika hotbilden i kombination med uppfattningen om att det rör sig om ett kollektivt förtryck har resulterat i särskilda arbetssätt. Skolan kan till exempel kontakta socialtjänsten utan att de påbörjar ett ärende med en gång.

Vissa skolkuratorer diskuterar att gränsdragningarna är komplicerade. Det kan vara svårt att avgöra i vissa elevmöten om deras uttryck för rädsla för repressalier hemifrån beror på hedersrelaterat våld eller om det handlar om "vanligt" tonårsuppror. Även detta påvisar Sjöblom (2006) då hon påpekar att man tidigare hänförde problematiken till en generationskonflikt mellan flickan och föräldrarna. Men detta förändrades i samband att det växte fram en för det sociala arbetet gemensam referensram kring det specifika fenomenet hedersrelaterat förtryck/våld. Då blev det tydligare hur hedersrelaterat förtryck/våld skulle definieras och därmed identifieras när socialtjänsten kom i kontakt med det.

VAD BEROR HEDERSFÖRTRYCK OCH VÅLD PÅ ENLIGT SKOLKURATORERNA?

Kulturen

Alla skolkuratorer anser att kulturen har en viss betydelse för förekomsten av denna problematik. De uppfattar hedersrelaterat förtryck/våld som ett kulturellt drag, ett sätt att leva

som vissa grupper av människor har fått med sig från sina hemländer och man anser att det blir extra tydligt i mötet med ett svenskt samhälle.

"(...)man tänker sig att när människor flyr hit som är en sådan totalt annorlunda kultur, så är det klart att känslan av det här att vilja värna om sin kultur och föra vidare sina egna traditioner och mönster blir ännu starkare när man befinner sig någon annan stans"(skolkurator3)

"Det {kulturen} är väl de traditioner och värderingar som man har. Som man har med sig från hemlandet. Och vissa familjer kanske inte anammar den nya kulturen."(skolkurator 4)

Så här beskriver en skolkurator den kultur som finns i dessa grupper.

" (...)Vi har ju jättemånga som kommer från traditioner där man gifter sig med sina kusiner(...)för att bevara släktens fortbestånd. Det har ju både en ekonomisk och kulturell historia, tänker jag. (...) även det här med att bevara hedern blir ju viktigt(...) som jag beskrev det här med pappan som känner oro för att det inte ska bli bra för hans dotter, det är ju inte av någon elakhet eller illvilja. Det är ju bara att det att den här traditionen är ju så förtryckande och det blir det ju bara ett tvång och förbud." (skolkurator 2)

Skolkuratorerna menar att grupper som lever i en hedersideologi inte handlar av ondo utan att de vanligtvis har sin egen grupps bästa framför ögonen. Skolkuratorerna resonerar om en hedersideologi som är lika förtryckande för de människor som utövar den som för de som utsätts för den. Samma resonemang kan man hitta hos Wikan (2003) som anser att hedersideologin är en del i ett ideologiskt och strukturellt förtryck som upprätthålls av medlemmarna själva. Med bakgrund av detta kan de mekanismer som ligger bakom hedersrelaterat förtryck våld mot de egna familjemedlemmarna förstås på ett annat sätt än annat våld mot familjemedlemmar. Vi uppfattar det som att skolkuratorerna försöker hitta ett sätt att förhålla sig till denna problematik genom att resonera om hedersrelaterat förtryck/våld som en del i ett större sammanhang.

" (...)då sa hon{kuratoren imiterar en person} "ja men tänk dig själv ... hur skulle du som lever på 2000 – talet veta hur han tänker som lever på 1100 – talet?". Det tyckte jag var bra formulerat."(skolkurator 3)

Vi förstår skolkuratorernas resonemang som att de även uppfattar förtryckarna som offer för sin kultur. Vi kan märka att det finns ett resonemang kring att nya kulturer behöver justeras för att passa in i det svenska samhället. Citatet ovan pekar på att kulturen upplevs som sprungen från 1100- talet. I motsats till "den egna kulturen" förstås "invandrarkulturen" som traditionsbunden och som ännu inte har utvecklat de värden som finns i det svenska samhället (Los Reyes m.fl. 1999). I detta kan vi också märka att skolkuratorerna ser på kultur som något statiskt. Detta är uttryck för en essentialistisk syn på kultur som beskrivs av Kamali (2002). Kamali menar också att detta kan ses representera en assimileringstanke då en kultur ska överges för en annan. Vi kan också tänka oss att det innebär att det förespråkas en mångkulturalism istället för assimilerings. Även detta tankesätt förmedlar en syn på kultur som något fast existerande. Kamali menar att denna syn på kultur är dominerande i Sverige.

Strukturella orsaker

Ett annat sätt att resonera kring hedersrelaterat förtryck är att förklara det med strukturella orsaker som segregation och arbetslöshet. Det bidrar till en exkludering av vissa grupper i samhället och skolkuratorerna menar att detta utanförskap kan förstärka vissa kulturella

särdrag. Vi uppfattar det som att skolkuratorernas anser att segregation och arbetslöshet är problematiskt till viss del för att dessa försvårar för invandrargrupper att integreras i Sverige och anamma de svenska värderingarna.

”Om man bor i sådana områden och inte har kommit in i det svenska samhället, ja då kan det blir mer av den här kulturen {hederskulturen}”(skolkurator 6)

”Jag tycker det är oförlåtligt av oss i Sverige att vi låter det bli stora områden där det är nästan bara sådana som kommer från ett annat land”(skolkurator 5)

I detta resonemang tar skolkuratorerna fasta på att samhället har ett ansvar för att alla människor skall inkluderas. I förlängningen kan vi se att de resonerar kring att samhället har ett ansvar för de utsatta flickorna. De ger också uttryck för att det är viktigt att samhället fördömer eventuella kulturella uttryck som inkräktar på individens rättigheter. Här kan vi dra paralleller till Schlytters (2004) resonemang om svårigheterna med att balansera mellan att å ena sidan ge stöd till minoritetskulturer och kulturella praktiker och å andra sidan ha ett tydligt ställningstagande i vilka rättigheter individen har. Hennes slutsats var att det ser enkelt ut på pappret men svårt i praktiken. Denna komplicerade balansgång tycker vi oss också kunna se i skolkuratorernas beskrivning av fenomenet.

Några av skolkuratorerna menar att arbetslösheten i dessa grupper innebär att de har mer tid att utöva ett hedersförtryck.

”Det gör ju också att man har mer tid att syssla med det här, och det är ju en stor nackdel. Man träffar gubbarna på någon pizzeria och då har de tid att sitta där och det är klart då blir det kanske så att de utövar det mer. Har man fullt upp själv så kanske man inte riktigt har tid att titta efter barnen så mycket”.(skolkurator 5)

Att vara arbetslös och därmed vara utestängd från samhället innebär enligt flera av skolkuratorerna att det finns tid och utrymme att gräva sig djupare in i uttryckssätt som kan vara skadliga för andra (här hedersförtryck). I kombination med segregering kommer dessa personer inte i kontakt med samhällets värderingar på samma sätt. Skolkuratorerna menar också att det finns en risk att de inte utmanas i sina handlingar. Darvisphour (2004) är en av de forskare som lägger stor tonvikt på strukturella orsaker till att hedersförtryck uppstår. Hans resonemang om att det ofta också är en generationskonflikt i bakgrunden är däremot inget som skolkuratorerna uppehåller sig vid. Deras resonemang kan dock kopplas till hans tankar om sämre socioekonomiska förhållanden samt segregation i samhället.

Hur uppfattar och beskriver skolkuratorerna sin arbetsuppgift och sin yrkesroll i kontakten hedersrelaterat förtryck/våld?

Kunskapandet

En viktig del för skolkuratorerna i tydliggörandet av sin yrkesroll är att de ser på hedersrelaterat förtryck/våld som ett kunskapsområde som man kan tillägna sig.

”(...)allt våld är ju fruktansvärt men jag tror att man måste ha en viss specialistkunskap om just hedersproblematiken, därför att det är så mycket mer(...)”(skolkurator 1)

När skolkuratorerna samtalar och resonerar kring hedersförtryck tycker vi oss se att de söker skapa en struktur av det som de möter. När skolkuratorerna talar om fenomenet

hedersförtryck som ett kunskapsområde använder de klassificeringen av ett fenomen som en objektiv kunskap. Detta kan visa på hur skolkuratorerna omvandlar ett svårt ämne till en del av sin yrkeskunskap.

”Man har en skyldighet tycker jag att bli duktigare på det här oavsett om man jobbar på socialbyrån i en liten håla i Småland. Det gäller att vakna upp och tänka att vi kan ha ett sånt här fall imorgon, det vet vi aldrig. (...) jag tycker nog att precis som med andra frågor, jag kan ju inte sitta här och inte veta något om hur man ska jobba med droger och så ser jag ju på hedersproblematiken också. Jag är tvungen att lära mig om det för plötsligt kommer det in en tjej eller kille och det är skarpt läge. Och då kan ju inte jag säga att det har ju jag aldrig hört talas om”(skolkurator 2)

Skolkuratorerna anser att det är mycket viktigt att ha inte behöva stå ensam i dessa frågor. Alla menar att diskussioner med andra är till stor hjälp för att tillägna sig kunskap om hedersrelaterat förtryck/våld i skolan. Även stödet av den svenska lagstiftningen upplevs som värdefullt för arbetet.

”Jag är väldigt tacksam för att det här nätverket finns(...). Man kan ju hjälpas åt, hur ska vi göra nu, hur ska vi göra här och så. Det viktigaste är att man inte är ensam, att man har folk att vända sig till (...) att folk kan ställa upp och diskutera.(skolkurator 5)

Skolkuratorerna upplever det som ett relativt nytt problemområde har ett behov av att aktivt skapa en gemensam begreppsram. Detta görs i nätverksdiskussioner och vidareutbildning.

”Med ’Mona Sahlin pengar’ har det skapats en spetskompetens och det är en massa folk som har gått den {specifik utbildning om hedersvåld} runt i Västra Götaland. Då märker vi ju en skillnad när den kompetensen finns på socialtjänsten att de nappar på en gång(...) Jag finns med i ett nätverk som finns för skolkuratorer som man startade upp för sex år sen. Jag tycker att jag har fått väldigt mycket {utbildning} och det känns väldigt bra. (skolkurator 4)

För skolkuratorerna är det viktigt att samhällets olika institutioner uppmärksammar problematiken. De vill känna att de stöttas både ekonomiskt och rättsligt. Det menar att även deras yrkesroll är beroende av den struktur som lagar skapar. Att kunna närma sig problematiken juridiskt med hjälp av exempelvis Socialtjänstlagen och Äktenskapsbalken (lag om förbud mot tvångsgifte), skapar en trygghet kring arbetsrutiner och rättfärdigar de beslut som tas.

”Sen är det ju viktigt att (...) man följer de svenska lagarna. För ett par år sedan kunde de ju åka hem till hemlandet och gifta bort sin fjortonåriga dotter, då kunde man få det äktenskapet godkänt i Sverige. Den lagen har ju ändrats. Så jag tycker att sådana här yttre saker kan man skärpa upp.”(skolkurator 1)

När Schlytter (2004) skriver om socialtjänstens osäkerhet kring bemötandet av ungdomarna som lever under hedersförtryck blir hennes tolkning att de yttre förutsättningarna såsom starka lagar bör ses över. Skolkuratorernas uttalanden visar på liknande tankar. Den ambivalens som ämnet för med sig skulle kunna avhjälpas genom en tydligare struktur kring hanteringen av ärendet och ett ökat stöd från rättstaten.

Strategierna

Skolkuratorerna beskriver att i arbetet med elever som är utsatta för hedersrelaterat förtryck/våld så är en viktig uppgift att förmedla strategier som kan hjälpa dessa elever att hantera sin situation och utöka deras livsutrymme. Några skolkuratorer fokuserade på att ge praktiska råd och insatser för att hjälpa flickan att utöka sin frihet i vardagen här och nu.

”Men om vi ser att flickan är en alldeles vanlig flicka som skulle behöva få vara lite mer med sina kompisar så kan vi lägga till en extra timme på hennes schema.”(skolkurator 3)

”Hon hittade på det här med hjälp av en lärare att hon skulle praktisera, (...) hon sa att hon praktiserade på sommarlovet och då var hon ute och badade med den här familjen {stödfamilj} så att hon kunde röra sig fritt”(skolkurator 1)

Vissa av skolkuratorerna ställer sig dock tveksamma till detta.

”Men ja, det {utökat schema} ger ju dem en handlingsfrihet men det är ju också att gå med lite grann på att de ska ljuga och luras för att kunna leva.”(skolkurator 5)

”Egentligen är det ju lite riskabelt att gå ut och... Men om man vet att de går hem och blir slagna får man kanske skydda dem lite? Men man kanske inte ska förfälska scheman och sånt?”(skolkurator 6)

Dessa skolkuratorer vill arbeta med flickans hela livssituation och ge henne strategier för att kunna förhålla sig till familjens regler men att de samtidigt ska kunna ha större inflytande på sina livsval. I Sjöbloms (2006) forskningsstudie visar att även socialsekreterarna har olika fokus på hur de hanterar arbetet med sina klienter. En del av socialsekreterarna jobbar främst individinriktad och utgår därmed helt från vad flickan vill med kontakten. De strategier som då förmedlas är främst inriktade på att utöka flickans livsutrymme. Andra socialsekreterare har ett familjeperspektiv och jobbar därför mer med att lösa konflikter som finns i familjen.

”det är ju mycket stödsamtal för vår roll här är ju att få dem att ta till sig kunskap och underlätta för dem. Vi kan ju inte lösa en sådan här situation, vad vi kan göra är att hjälpa dem att kanske se på sig själva, se på sin familj och på svenska samhället på ett annat sätt. Att de inte ska ljuga så mycket för att skapa sig den här frizonen utan kunna leva ett liv, ett helt liv.”(skolkurator 4)

”Alltså det är ju svårt. Jag låter ofta eleven själv formulera sina tankar utan att styra upp så mycket och överföra värderingar och så. Det är klart att de ska leva fritt här (...) men jag försöker stötta dem där de är.”(skolkurator2)

”Jo men du har rätt att klippa håret, du har rätt att gå ut’ {respondenten imiterar annan röst}. Då jobbar man ju ut dem från familjen och kan skapa jättestora konflikter på grund av det” (...) Och det gör de så bra själva. De identifierar sig med sina kamrater. Men det är om man kan hitta en nyans i det att de kan umgås med kamrater och ändå leva i sin familj. Det är en balansställning” (skolkurator 5)

Vi uppfattar det som att skolkuratorerna anser det vara viktigt att ha kunskap om detta fenomen därför att det ger dem redskap att hantera och skapa strategier för sina klienter. Men det finns en viss ambivalens i uttalanden kring bemötandet. Osäkerheten kan innebära att deras vanliga sätt att reagera i mötet med en elev sätts ur spel. I sin strävan att motverka hedersförtrycket menar vissa skolkuratorer att det kan hända att de stöttar ett riskbeteende hos eleverna som man inte skulle ha stöttat annars.

”Så det är klart att det kan vara en balansgång ibland och jag tror att vi svenskar - socialarbetare eller vad vi nu kan tänkas vara – att vi ibland har stöttat en del ungdomar i ett riskbeteende som vi inte skulle ha gjort om de inte hade levt i ett hedersförtryck på något sätt.”(skolkurator 2)

Balansgången mellan två världar

Skolkuratorernas tankar om att ge flickorna utökat livsutrymme grundar sig på ett resonemang om att det finns två världar som eleverna måste förhålla sig till. Dels livet i det ”svenska

samhället” med de regler och värderingar man anser gälla och dels livet i den egna familjen där värderingar och regler ser annorlunda ut.

”De lever i sina familjer och det är ju bra på ett sätt va, de känner trygghet. Men det är ju att det finns ett annat liv som klasskamrater har som är spännande att titta på. Det är det som gör att de dras ur sina familjer och det är där svårigheterna börjar”(skolkurator 4)

”Att deras liv ser ut som moment 22 att vad de än gör så ser det likadant ut. Den här kontrollen. I min erfarenhet är att de skapar sitt liv i någon slags fantasi. Att de lever ett liv i familjen och så har det ett liv som de jämför med andra ungdomar, i sin fantasi på något”(skolkurator 6)

Skolkuratorerna förstår det som att deras roll är att befinna sig tillsammans med flickan i hennes svåra balansgång mellan vad de ser som det kontrollerade livet i familjen och det utanför. När de gör sin roll begriplig på detta sätt strävar de även efter att göra ett eventuellt uppbrott från familjen förnuftsmässigt.

Denna balansgång som skolkuratorerna anser att de möter tar sig för skolkuratorernas del uttryck i ett resonemang kring att lämna sin familj eller inte.

”Och så står de där och väger väldigt mycket. Ska de våga gå hem? Ja det kanske de vågar. Ofta så går de här flickorna den gyllene balansgången för ett uppbrott från familjen kan ju väcka nya hot, alltså det blir ännu farligare.”(skolkurator 1)

”... alltså det är ju ett fruktansvärt steg att ta för en ung människa att lämna hela sin familj och släkt och bli helt ensam i världen. Och det kan jag förstå. Jag pushar aldrig liksom.”(skolkurator 2)

Postkolonial analys av resultatet

I vårt resultat framgår att det som skolkuratorerna tar fasta på när det gäller att förklara fenomenet hedersrelaterat förtryck/våld är främst tre faktorer; ofrihet, kollektivets kontroll och en specifik hotbild. I skolkuratorernas resonemang om vad detta fenomen representerar finner vi ett resonemang om individens fria vilja versus ofrihet. Vi uppfattar att skolkuratorerna anser att hedersrelaterat förtryck/våld och dess implikationer inverkar på flickan på ett sätt som fråntar hennes fria vilja och sätter demokratiska värden ur spel. Dessa är frihet, jämställdhet och rätten till självbestämmande. Vi tolkar det som att skolkuratorerna anser att dessa värden är universella och bör gälla alla individer. Vidare är det värden som ska förmedlas genom handling och ord via samhällets institutioner exempelvis skolan. Utifrån det postkoloniala perspektivet (Carbin,2004) producerar och reproducerar det västerländska samhället kunskap om andra kulturer och om världens tillstånd. Perspektivet syftar till att lyfta att ”en annan” skapas och karaktäriseras som avvikande och annorlunda. När kuratorerna resonerar om flickornas liv som ofritt rymmer det även en tanke om att det liv skolkuratorerna själva representerar står för värdet frihet. Det finns en tendens att använda sig av inte bara avvikande beskrivningar av den andra kulturen utan dessutom negativt avvikande beskrivningar. Vi förstår skolkuratorerna som representanter för majoritetssamhället. Enligt postkolonial teori skapas det en maktobalans och majoritetssamhället befäster sin makt, sitt hegemoniska överläge genom att kategorisera och definiera andra grupper som negativt avvikande. Skolkuratorernas sätt att definiera det de möter som förtryckande visar därmed på vilket sätt som majoritetssamhället berättigar maktobalansen mellan ”vi” och ”de andra”. Genom att förklara kulturen som förtryckande förtjänar den att ”ses ner på”. Samhällets institutioner som exempelvis skolan och skolpersonal (läs skolkuratorer) spelar en viktig roll i att producera och reproducera den **västerländska hegemonin** (Carbin, m.fl., 2004).

I "Maktens olika förklädnader" diskuteras (Des los Reyes m.fl. 2003) att det finns en tanke om en grundläggande jämställdhet i den svenska självbilden. De menar att denna del av den svenska identiteten - som inte alltid har verklig förankring i det svenska samhällslivet - används som en avgränsning och markering mot andra länder, system och kulturer. I enlighet med detta resonemang tolkar vi det som att när skolkuratorerna använder sig av denna jämställdhetsdiskurs ytterligare förstärker bilden av det svenska folket som jämställt och i förlängningen överlägset. Utifrån ett **postkolonialistiskt perspektiv** kan detta tolkas som skolkuratorerna anser att de representerar en samhällsstruktur som till skillnad från de familjer hon möter står för demokrati och jämställdhet. Skolkuratorerna fjärrar sig från kulturer som anses stå för ett ociviliserat förhållningssätt till flickans ställning i samhället.

Genom att konstruera en bild av det "kolonialiserade folket" har västs bild av sig själv vuxit fram. Individerna skapar aktivt en förståelse av sig själv och sin egen överlägsenhet genom denna bild. Enligt Said är ett sätt att göra detta att skapa **dikotomier, så kallade motsatspar**. Det kan tolkas som att skolkuratorerna använder sig av en sådan dikotomi nämligen svensk/invandare när de resonerar om hur hedersrelaterat förtryck/våld manifesteras. Enligt postkolonial teori är det väsentliga i detta resonemang att den ena delen av dikotomin upplevs vara överordnad den andra delen och på dessa sätt grundas maktobalansen som detta perspektiv vill avtäckas. Dessa dikotomier kan vara västerlänning/arab, vit/svart, man/kvinna (Carbin m.fl. 2004).

När skolkuratorerna resonerar har de en essentialistisk syn på kultur. De ställer kulturen som ungdomarna och deras familj lever i mot den svenska kultur som de själva lever i. Med olika sätt att uttrycka sig och tänka kring de olika kulturerna ges de olika värden. Utifrån ett postkolonialistiskt perspektiv kan detta tolkas som att det existerar en slags osynlig rangordning där vissa sätt att leva uppfattas som mer allmängiltiga och adekvata. Vi tolkar det som att detta resonemang är ett utslag av ett **hegemoniskt dominansförhållande** i samhället där det finns en politisk, ekonomisk, kulturell och social ordning som formar normer och värderingar bland befolkningen. Detta sätter agendan för hur olika grupper av människor och deras agerande tolkas av skolkuratorerna. (Andreasson, 2005)

Diskussion om den postkoloniala analysen:

Vi upplevde att det fanns en svårighet i att använda oss av ett postkolonialistiskt perspektiv då perspektivet hamnade så långt från skolkuratorernas agerande som individer. Det var en konstant utmaning att hela tiden lyfta blicken och analysera skolkuratorernas uttalanden och resonemang som en del i en samhällelig diskurs.

Vi anser så här i efterhand att vårt val av postkolonial teori har försvårat vår analys och därmed vår möjlighet att svara på våra frågeställningar. Under intervjuandets gång tyckte vi oss höra ett resonemang om detta fenomen som grundade sig på föreställningar om annorlunda kulturer och grupper som bärare av andra värden. Vi blev nyfikna på vad dessa värden var och även vilka värden som skolkuratorerna själva upplevde sig stå för. Vi undrade vidare vad detta kunde tänkas ha för implikationer i mötet med det som upplevdes vara annorlunda och stå för andra värden.

När vi började analysarbetet insåg vi att intervjumaterialet till viss del vilade på en felaktig grund. I våra frågor hade vi utgått från att "fenomenet" hedersrelaterat förtryck/våld var något som alla skolkuratorer kände till och som gick att beskriva i ord. Nu svarade alla respondenter på våra frågor utifrån ett antagande om att fenomenet existerar och det var så vi fick ihop ett resultat. I själva verket kan det ju vara så att en del skolkuratorer skulle hävda att fenomenet

inte existerar och att det i själva verket handlar om något annat. Denna syn finns inte representerad i vårt resultat eftersom vi utgick från ett annat antagande. Det var inte vårt syfte att lura skolkuratorerna men vi utgick från att alla resonerade om hedersrelaterat förtryck/våld utifrån det faktum att det existerar. Detta antagande bygger på den litteratur vi har läst om hedersrelaterat förtryck/våld samt en intervju vi gjorde med Lasse Johanson från Länsstyrelsen som är engagerad i utbildningsfrågor och samverkan mellan organisationer i syfte att bekämpa hedersförtryck/våld i Västra Götaland. Följaktligen utgår vi från en på förhand existerande begreppsram. Denna ser vi som en del av den makthierarki som det postkoloniala perspektivet vill avtäcka. Genom att vi lyfter frågan om hedersförtryck blir vi en del av skapandet av föreställningar och uppfattningar om fenomenet. Vi är en del av det kunskapande kring fenomenet och vi befinner oss i en västerländsk diskurs. Detta är problematiskt och vi inser att det kan ha påverkat uppsatsens riktning på flera sätt.

Resultatet pekar på att skolkuratorerna befinner sig i en position där de definierar fenomenet hedersrelaterat förtryck/våld som något extremt och annorlunda. De som utövar detta är bärare av andra kulturer och värden som rimmar illa med det svenska samhällets syn på demokrati, mänskliga rättigheter och frihet. Vi menar inte att framställa skolkuratorerna som extremt kategoriska i sina uttalanden om andra kulturer. Snarare är det så att det förs resonemang om många olika anledningar till hedersförtryck/våld och dess förekomst. Det är dock omöjligt att prata om något om man inte definierar det först. I detta fall har vi pekat på de faktorer som skolkuratorerna anser är utmärkande för detta fenomen. I dessa faktorer tycks vi kunna ana en föreställning om hur det svenska samhället präglas av värden som demokrati, jämställdhet och frihet. Det är dessa värden som sedan utgör en utgångspunkt när skolkuratorerna resonerar om vad hedersförtryck/våld är.

Vi tror att en process av att identifiera en problematik kräver kategorisering av specifika kännetecken. När man sedan agerar förebyggande/behandlande görs detta på grundval av denna kategorisering. Detta är problematiskt så till vida att det oftast bygger på en förenklad, eller förstelnad bild, om man så vill, av verkligheten. Vi tror att "fenomenet" hedersrelaterat förtryck/våld i viss mån bygger på samma förenklade kategorisering och det är därför vi valde att analysera utifrån ett postkolonialistiskt perspektiv.

Vi vill understryka att vi inte på något sätt förringar det allvar som våld och förtryck för med sig men syftet med vår uppsats var ju att se hur man resonerar kring hedersrelaterat förtryck/våld och inte dess omfattning.

KASAM-analys

Åsa Edén (2003) skiljer på det hon kallar analytisk- och empirinära nivå. När skolkuratorerna resonerar kring hedersfenomenet rör de sig på den empiriska nivån där de skapar förståelse i sitt levda liv. Den empirinära nivån skulle kunna sägas vara viktig för hur individen skapar mening i sitt liv och det kan även uttryckas med hjälp av Antonovskys begrepp som beskriver hur individen strävar efter att få en känsla av sammanhang (Antonovsky, 2005).

För att få en hög känsla av sammanhang menar Antonovsky (2005) att individen ska uppleva det man möter som information och det kan förstås som den begripliggörande komponenten. När skolkuratorerna diskuterar hedersförtryck som ett bildningsområde kan det tyckas märkligt. Men utifrån KASAM kan det handla om att även göra sin roll i det man möter begriplig. För skolkuratorernas handlar det om att föra in fenomenet i den yrkesroll som de är

utbildade att utföra. Tankarna om bildning och kunskap blir då begripliggörande termer, de kan härledas till deras arbete. Begriplighet syftar också till att göra möjliga stimuli som de möter i framtiden mer förutsägbara eller om de kommer som överraskningar göra det möjligt att ordna eller förstå dem. Genom att skapa sig en förståelse kring fenomenet hedersförtryck får skolkuratorerna enligt teorin om KASAM en begriplighet som till viss mån är förutsägbar.

Med KASAM-teorin som utgångspunkt förstår vi det som att skolkuratorerna använder sig av komponenten hanterbarhet när de uttrycker de olika strategier som finns och som de anser att de använder sig av. Resurserna kan de hämta inifrån sig själv men också från andra. I intervjuerna framkommer att skolkuratorerna uppfattar deras professionella nätverk som en oerhört viktig resurs. En av skolkuratorerna beskriver att hon upplever det som en hjälp med Sveriges lagar som yttre ram. Detta kan ses som en yttre resurs som skolkuratorerna upplever att de har tillgång till som ökar hanterbarheten (Antonovsky, 2005).

De resurser som skolkuratorerna själva förfogar över tycker vi beskrivs med viss ambivalens. Det finns de som upplever att de kan hantera det de möter i form av praktiska åtgärder då de lägger på en extra timme på schemat och så vidare. Många ställer sig dock tveksamma till detta och betonar istället tillgängliga resurser i form av att ge stöd. Enligt KASAM är det viktigt att kognitivt kunna definiera de resurser man anser sig ha till förfogande. När skolkuratorerna uttrycker sig svävande och i ambivalenta ordalag kan detta förstås som att komponenten hanterbarhet inte upplevs som självklar (Antonovsky, 2005).

Antonovsky (2005) menar att inom begreppet känsla av sammanhang så är den viktigaste komponenten meningsfullhet. När skolkuratorerna samtalar och resonerar kring hedersförtryck och våld, om de ungdomar som råkar ut för det samt skolkuratorernas egen roll i problematiken uttrycker de ett stort engagemang. Detta kan förstås som den motivationsaspekt som är grundläggande för att skapa en känsla av sammanhang. Innanför gränsen för vad individen anser sig ha engagemang för bör den huvudsakliga sysselsättningen finnas. Utifrån KASAM-teorin tolkar vi det som att skolkuratorerna anser att hedersfenomenet är en del i sitt arbete som är värt att engagera sig i. Även om det är förknippat med svårigheter verkar fenomenet vara en välkommen utmaning i den mening att de upplever det som något som de inte är rädda att konfrontera.

Antonovsky menar att beroende på hur de olika komponenterna tar sig uttryck och relaterar till varandra utvecklas ett starkt KASAM. Vi förstår det som skolkuratorerna ger uttryck för att ha en ganska stark känsla av sammanhang. När de begripliggör fenomenet hedersförtryck förstår vi det som att de gör detta framför allt genom att skapa ett kunskapsområde. Det som Antonovsky anser vara meningsfullhet anser vi uttrycks i vårt material när skolkuratorerna visar på hur de engagerar sig i flickornas situation och sin egen yrkesroll. En viss ambivalent ställning upplever vi dock att skolkuratorerna uttrycker till de resurser som de anser sig förfoga över. Skolkuratorerna beskriver olika strategier som bedöms på olika sätt. Sammantaget tycker vi att det utifrån Antonovskys teori skulle gå att sluta sig till att skolkuratorerna upplever ett starkt KASAM. Om skolkuratorerna upplever att det som de möter är kognitivt begripligt och väl värt att engagera sig i har de enligt Antonovskys resonemang stora möjligheter att även hitta resurser (Antonovsky, 2005).

Diskussion om KASAM-analysen:

Genom att använda sig av KASAM i analysen får vi fram att komponenten begripliggörande till största del bygger på att skapa kunskap som vilar på en gemensam förståelse. Teorin kan

inte förklara hur denna förståelse växer fram. KASAM räcker inte till för att avtäckas de processer som ligger till grund för kunskapandet och bilden blir något onyanserad. Med hjälp av KASAM kan vi bara konstatera, inte problematisera. Vi tror att det blir mer fruktbart att komplettera med en annan teori. Vi valde postkolonial teori för att vidga vår förståelse för det som sker.

Det som talar för att använda KASAM är att det är en lättförståelig teori som är lätt att applicera på olika fenomen. Vi kan med dess hjälp förstå att det är viktigt för skolkuratorerna att kunna begripa hedersfenomenet för att se det som meningsfullt att kunna hantera det. KASAM ger oss insikt i att även svårhanterliga fenomen behöver förklaras för att kunna angripas och att det faktiskt är möjligt att göra det.

Slutsatser

Vi har undersökt hur skolkuratorer resonerar kring hedersrelaterat förtryck och våld samt hur de upplever sin egen roll i kontakten med fenomenet.

I hedersfenomenet ingår enligt skolkuratorerna att ungdomarna lever ett ofritt liv i jämförelse med ”svenska” ungdomar. Det finns aktiviteter som flickorna förvägras som skolkuratorerna anser är varje individs rättighet. Ungdomarna är omgärdade av ett kollektiv av släkt och familj som kontrollerar dem i deras liv. Kollektivet representeras enligt skolkuratorerna ofta av den närmsta familjen och i de flesta fall av män. Det som är utmärkande för denna problematik är också den hotbild som flickorna lever i. Vi uppfattar det som att det är viktigt för skolkuratorerna att ge det här fenomenet specifika innebörder för att kunna särskilja det från andra fenomen.

Vi förstår att skolkuratorerna i sina resonemang kring hedersproblematiken ser strukturella men framför allt kulturella orsaker till fenomenet. Detta sätt att resonera är något som även är tongivande i den offentliga debatten och som präglar den information som länsstyrelsen utarbetar. Vi anser att det finns ett resonemang om en ökad invandring av grupper av människor i samhället som kommer från helt unika, annorlunda förhållanden än det svenska. Dessa grupper upplevs vara bärare av specifika kulturer och annorlunda värden som i mötet med det svenska samhället hamnar i konflikt när gäller levnadssätt, normer och värderingar.

Skolkuratorerna resonerar kring fenomenet hedersförtryck som ett kunskapsområde. De vill närma sig ungdomarna med en större kunskap om vad de går igenom och varför. Genom att begreppsliggöra detta fenomen skapar skolkuratorerna ett sammanhang där de agerar utifrån en föreställning om vad hedersrelaterat förtryck/våld är och hur det ska angripas.

Avslutande reflektioner

Vi förstår diskussionen som skolkuratorerna för som starkt präglad av den omgivande debatten. Vi vill inte lägga in någon värdering i om det är rätt eller fel men vi konstaterar dock att det verkar finnas en svårighet för andra perspektiv att få utrymme. Ett sådant synsätt är exempelvis en feministisk förståelse som drar paralleller till att det finns en övergripande könsmaktsordning. Vi har presenterat tankar utifrån den offentliga debatten som representerar ett sådant perspektiv samt ställt frågor om man kan lägga ett generellt jämställdhetsperspektiv på fenomenet. Det var dock endast en skolkurator som ansåg att det fanns paralleller mellan kvinnans ställning i samhället i stort och bland dem som är drabbade av hedersförtryck. Detta tror vi kan bero på att man med en sådan diskussion även måste ha ett kritiskt förhållningssätt till sin egen världsbild. Vi tycker oss även se att skolkuratorernas resonemang kring strukturella orsaker hamnar i att det främst handlar om att det är en hederskultur som är ansvarig. Skolkuratorerna resonerar om hur segregation och arbetslöshet förstärker kulturella uttryck.

De som arbetar med socialt arbete ställs ständigt inför nya, okända situationer och fenomen som på olika sätt upplevs som problematiska i behov av åtgärder. Hedersrelaterat förtryck/våld är ett relativt nytt fenomen i det svenska samhället. Förståelsen för detta fenomen och vad det handlar om, vilka som drabbas och vilka mekanismer som ligger bakom detta har vuxit fram successivt. Vi tycker oss ana att de skolkuratorer som vi har pratat med är med i skapandet av detta nya kunskapsområde. De uttrycker vilka svårigheter de möter men också att det har blivit mycket lättare att arbeta med dessa ungdomar ju mer insikt i problematiken de har fått. Att det är ett relativt nytt område tycker vi oss också märka i det resonerande sättet att uttrycka sig. Vi upplevde i våra intervjuer att de skolkuratorerna ofta ”testade” sina tankar om hedersförtryck i sitt tal. I analysen presenterar vi en tanke utifrån KASAM att även om det kan kännas svårt med hanterbarhet finns det större möjlighet att hitta nödvändiga resurser om man gör ett fenomen begripligt. Därför tror vi att när hedersfenomenet har nöts och stötts under en längre tid och fler får mer insikt i problematiken kommer också de som arbetar med det uppleva att det finns möjligheter att möta det.

Vi anser att det är viktigt att föra en diskussion om det som händer i samhället och i samtiden, speciellt för socialarbetare eftersom man är en del i samhället. Men detta kan bli problematiskt när man uttrycker sig på ett kategoriskt sätt om vissa problem i syfte att förstå dem. Just denna kategorisering är märkbar i diskussionen om migration och invandrargrupper och ”nya kulturer”. Det är viktigt att vara uppmärksam på nya skeenden i samhället och nya problem men det är också viktigt att uppmärksamma *hur* det lyfts, diskuteras och hur det därmed skapas kunskap om problem i samhället. Detta har vi försökt uppmärksamma med hjälp av ett postkolonialt perspektiv.

Ett sätt att skapa förståelse för ett problem är att lägga det i kontrast till sig själv. Detta kan leda till skapandet av dikotoma kategorier där det som ska förstås upplevs som något diametralt annorlunda en själv. Denna uppdelning mellan sig själv och ”de andra” är problematiskt såtillvida att det kan skapa en grogrund för ett synsätt på ”de andra” som något oförklarligt och omöjligt att förstå sig på. Vi vill inte uttala oss om hur skolkuratorerna själva möter sina elever. Men vi tror att det finns en risk inom socialt arbete att i processen att begripliggöra ett fenomen skapar kategorier som är onyanserade och kategoriska och försvårar förutsättningarna för en förståelse som inte bygger på dessa kategoriseringar.

I intervjuerna finner vi att skolkuratorerna har ett tydligt engagemang i arbetet med hedersrelaterat förtryck/våld. Det finns ett humant sätt att prata om de här flickorna som drabbas men vi märker också att det emellanåt förs ett onyanserat resonemang om problematiken. Vi tror att det är vanligt att fastna i definitioner och kategoriseringar vad gäller förståelsen för olika sociala fenomen. Det skolkuratorerna upplever vara viktigt att ta upp och diskutera när de ska beskriva hedersrelaterat förtryck/våld bygger i viss mån på deras egna erfarenheter men också på det som återfinns i litteraturen och i den allmänna kunskapsbildningen om fenomenet.

Något som har slagit oss under uppsatsens gång är en brist på resonemang om förebyggande arbete. Vi har märkt att skolkuratorerna positionerar sig och det svenska samhället långt bort från det som beskrivs som ett hedersfenomen. Vi tror att detta kan vara en bidragande orsak till att ett förebyggande arbete anses vara svårt. När de ställer sig så långt från problematiken för de inte in den i den kontext där de själva lever vilket är nödvändigt för att föra ett resonemang av vad som kan göras i ett förebyggande syfte. Att arbeta med hedersförtryck får snarare en prägel av att handla om efterarbete. De hjälper de drabbade men har svårt att se att det som sker kan avhjälpas i ett tidigare skede. När skolkuratorerna använder sig av resonemang om kultur förklarar heder som en existerande praktik och inte något som växer fram och som därmed kan förhindras.

Vi kan se att en problematisk aspekt med vår uppsats är det lilla antal intervjuer. Det är svårt att dra några generella slutsatser av materialet. Det som dock talar för att man skulle kunna göra en viss generalisering är att vi har utfört studien i Göteborg som är en av de städerna där hedersproblematiken är förhållandevis utbredd samt att alla de skolkuratorer som vi har intervjuat ingår i ett nätverk som samtalar, delar med sig av erfarenheter och skapar kunskap om fenomenet. Vi menar därmed att det kan finnas en möjlighet att de intervjuer vi har gjort speglar ett synsätt som är ganska utbrett i Göteborg. Detta har vi dock inget belägg för och det hamnar utanför vår uppsats.

Intressanta frågor har dykt upp och ämnen som skulle kunna fördjupas är exempelvis noggrann utvärdering av metoder som används i mötet med hedersförtryck och. Vi har också ställt oss frågande inför att man ser arbetet med ungdomarnas familjer som så oerhört svårt. Vad skulle kunna underlätta ett samarbete mellan familj och skola/socialtjänst i dess frågor? I litteratur som vi har läst tycker vi oss märka att det saknas en diskussion om hur ungdomarna själva upplever att det blir bemötta av skolpersonal när de söker hjälp för en livssituation som präglas av hedersförtryck. Ytterligare en viktig del att uppmärksamma är de pojkar och män som utsätts för hedersrelaterat förtryck/våld. Dessa uppmärksammas inte i samma omfattning som flickorna och vi tror att det skulle kunna bidra till en mer nyanserad förståelse av problematiken. Men framförallt tror vi att det är viktigt att resonera kring hur kunskapsbildning och efterföljande arbetssätt utformas i socialt arbete. Vilka värderingar och normer som ligger till grund för denna kunskapsbildning.

REFERENSER

- Andersen, Ib** (1998) "Den uppenbara verkligheten – val av samhällsvetenskaplig metod", Lund, Studentlitteratur
- Andreasson Jesper**, "Mellan svett och Mascara. Maskulinitet i ett kvinnligt fotbollslag" i "Manlighetens omvandlingar", 2005, sidor 21-40, Göteborg, Bokförlaget Daidalos
- Antonovsky, Aaron** (2005) 2 upplagan, "Hälsans mysterium", Stockholm, Natur och Kultur, 1991
- Björktomta, Siv-Britt** (2005) "Unga kvinnor, frihet och heder", Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nr 37, Stockholm, Sköndalsinstitutets forskningsavdelning,
- Bremer, Sevil** "Ungdomar och hedersrelaterat våld" i "Om transkulturellt behandlingsarbete", 2006, sidor 60-75, Rädda Barnen och Författarna,
- Carbin, Maria**, "Etnocentrism och postkolonialism" i "Texter i samtida politisk teori". 2004, sidor 223-229, Malmö, Liber AB,
- Darvisphour, Mehrdad** (2004) "Sociologiska texter om familj, etnicitet, feminism och rasism" Artikelsamling, skriftserie, 2004
- Eldén, Åsa**, "Heder på liv och död – våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder", Diss. 2003, Uppsala universitet.
- Gehlin, Gunilla, Jonsson, Eva-Lotta, Westerberg, Maria, Kihlbom, Rosie** i "Tvärkulturellt socialt arbete med barnfamiljer" i "Tvärkulturellt socialt arbete – av socialarbetare för socialarbetare", 2005, sidor 60-71, Stockholm, Socialtjänstförvaltningen, FoU-rapport
- Gilje, Nils och Grimen, Harald** (2007), "Samhällsvetenskapernas förutsättningar", Göteborg, Daidalos
- Howarth, David** (2007), "Diskurs", Malmö, Liber AB
- Johansson, Kenneth**, "Heder, ära och skam" i "Hedersmord – tusen år av hederskulturer", 2005, sidor 77 – 100, Lund, Media och författarna
- Johansson, Thomas** (1999) "Socialpsykologi – Moderna teorier och perspektiv", Lund, Studentlitteratur
- Kamali, Masoud** (2002) "Kulturkompetens i socialt arbete – om socialarbetarens och klientens kulturella bakgrund", Stockholm, Carlsson Bokförlag
- Kvale, Steinar**, (1997), "Den kvalitativa forskningsintervjun", Lund, Studentlitteratur

Larsson, Sam, ”Kvalitativ metod – en introduktion” i ”Forskningsmetoder i socialt arbete”, 2005, sidor 91-128, Lund, Studentlitteratur

Annika Ålund, ”Kalla mörkret natt” i ”Maktens olika förklädnader – klass kön & etnicitet i det postkoloniala Sverige”, 2003, sidor 213-257. Stockholm, Författarna

Länsstyrelsen (2007) (Chintio m.fl.) ”Hedersrelaterat våld och förtryck – ett kunskapsunderlag för hälso- och sjukvården”, Länsstyrelsen i Skåne län

Mills, Sara ”Post-colonial Feminist Theory in”Contemporary Feminist Theories”, 1998, Paperback edition. Pp 98 – 112, Edinburgh University Press

Rapport 2005:15 ”Socialtjänstens och skolans arbete mot hedersrelaterat våld - kompetensutveckling och samverkan” Länsstyrelsen Västra Götalands län, 2005:15

Rapport 2006:25 ”Personalens möte med utsatta flickor - arbete mot hedersrelaterat våld”, Länsstyrelsen i Stockholms län, 2006:25

Repstad, Pål (1999) ”Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap”. Lund, Studentlitteratur,

Said, Edward ”Orientalism” i ”Texter I samtida politisk teori”, (2004) sidor 230-250, Malmö, Liber AB

Schlytter, Astrid (2004) ”Rätten att själv få välja”, Lund, Studentlitteratur,

Sjöblom, Yvonne (2006) ”I skuggan av Fadime och socialsekreterares arbete med hedersrelaterat våld”, Stockholm, FoU-Nordväst-Forsknings- & utvecklingsenheten för socialtjänstens individ- och familjeomsorg i nordvästra Stockholm.

Svenning, Conny (2003) ”Metodboken”, Eslöv, Lorentz

Tamm, Maare (2002), ”Psykosociala teorier vid hälsa och sjukdom”, Lund, Studentlitteratur

Wikan, Unni (2003) ”En fråga om heder”, Stockholm, Ordfrontförlag, ISBN 91-7037-024-9

www.manskligarattigheter.gov.se,

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?module_instance=7,

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=53&module_instance=3&action=pod_show&navid=65&subnavid=53&subnavinstance=3,

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=9&module_instance=3&action=pod_show&navid=65&subnavid=9&subnavinstance=3, hämtad 17 mars, 2008

www.pelafadime.se, <http://www.aftonbladet.se/kvinna/article96521.ab>,

<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=113&a=320552>, hämtad 18 mars, 2008

www.socialstyrelsen.se, <http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/E6419916-885F-4E3E-822F-A003BE420E79/1271/mb0206.pdf>, hämtad 18 april, 2008

www.sydsvenskan.se, <http://sydsvenskan.se/malmo/article300373.ece>, hämtad 22 april, 2008

BILAGA 1

Inledande frågor:

Har du mött hedersrelaterat förtryck/våld i skolan?

På vilket sätt kom du i kontakt med det?

Har ni särskilda riktlinjer för att jobba med hedersrelaterat förtryck?

Vad fungerar?

Vad fungerar sämre?

Vad kan bli bättre i arbetet med hedersrelaterat förtryck?

Teman:

Hedersrelaterat förtryck och dess orsaker

Individualistisk kultur vs kollektivistisk kultur

Intervjuguide

- vad innebär anpassning till den svenska kulturen
- På vilket sätt har dina kunskaper om hedersrelaterat förtryck och våld påverkat din syn på dessa elever och deras problem
- Allmän attityd påverkan till denna grupp- hur vad består den av?
- Kunskap och värderingar
- Hur upptäcks problemet
- Vad är förebyggande arbete

Tvång och bestraffning som uttryck för hedersrelaterat förtryck. Vilka är graderna hur uppfattas de av en svenska kurator

- hur görs denna distinktion.

Är alla uttryck för hedersrelaterat förtryck alltid farliga, dåliga? Leder dessa uttryck alltid till våldsamma repressalier. Kan dessa uttryck leda till en lyckad lösning.

BILAGA 2

**Göteborg
2008-03-13**

Information om C-uppsats om hedersrelaterad problematik

Vi är två socionomstudenter som ska skriva en C-uppsats om skolkuratorers tankar och resonemang kring hederskulturella begrepp. Vi är också intresserade av hur kuratorer uppfattar sin yrkesroll i mötet med hederskulturella fenomen.

Eftersom skolkuratoren befinner sig i ungdomarnas vardag och många gånger är den första som kommer i kontakt med den hjälpsökande eleven är vi intresserade av att undersöka just din syn på hedersproblematiken och dess manifestationer.

Vi bjuder därför in dig som skolkurator att delta i vår undersökning.

All medverkan är frivillig och det är möjligt att dra sig ur under arbetets gång. Du garanteras anonymitet och uppgifter som kan röja din identitet tas bort eller skrivs om.

Den färdiga uppsatsen kommer att vara tillgänglig på Internet via Göteborgs universitets hemsida.

Vid frågor kontakta Astrid Sjödin eller Karin Spjuth

Tack för att du vill medverka och göra vår uppsats intressant!

Hälsningar Karin och Astrid

Handledare: Mikaela Starke